

BEFORDRING AF SYGDOMS- OG ALDERSSVÆKKEDE PASSAGERER

BEFORDRING AF SYGDOMS- OG ALDERS- SVÆKKEDE PASSAGERER

BEFORDRING AF SYGDOMS- OG ALDERS-
SVÆKKEDE PASSAGERER

© TUR Forlag 2015

Fagredaktion: Tommy Jonasson, Preben Mandrup,
Kitte Verup

Layout og dtp: Wammen Design

3. udgave, 2017

ISBN: 978-87-7057-567-6

Varenummer AR 340

TUR Forlag

www.turforlag.dk

Tlf.: 35 87 87 00

info@turforlag.dk

Fotos venligst udlånt af Nordjyllands Trafikselskab:
s. 11, 12, 13, 49

Fotos:

© iStock/baona: forsiden

© Colourbox.com: s. 10, 24

© Shutterstock: s. 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21,
25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41,
43, 44, 45, 46, 50, 52, 53, 54

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne
bog eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om
ophavsret forbudt uden skriftligt samtykke fra TUR
Forlag.

INDHOLD

- 7 **FORORD**

- 8 **HANDICAPPEDE, ÆLDRE OG SYGE**
 - 8 **Handicappede**
 - 8 Hvordan kan du hjælpe?
 - 8 Hjælperollen
 - 8 Samtaler
 - 9 Trapper
 - 9 Elevator
 - 9 I øjenhøjde
 - 10 **Ældre**
 - 10 Forebyggelse af fald
 - 11 Kontakt med ældre
 - 11 Tiltaleform
 - 12 **Syge**
 - 12 Sygebefordring
 - 12 Privat udrykningskørsel
 - 13 Aktiv lytning
 - 13 Den daglige kørsel

- 14 **MEDICIN, ALKOHOL, EUFORISERENDE STOFFER**
 - 14 Misbrugere
 - 14 Ikke-misbrugere
 - 15 **Alkohol**
 - 15 Afvisning af kunder
 - 16 **Euforiserende stoffer**
 - 16 **Medicin og lægemidler**
 - 17 Trafikfarlig medicin
 - 17 **Opkast**
 - 17 Rengøring efter opkast

- 18 **SYGDOMME**
 - 18 **Lungesygdomme**
 - 18 Astma
 - 19 KOL
 - 21 Kunder med behov for supplerende ilt

- 22 Forholdsregler ved transport af ilt
- 23 **Andre sygdomme**
- 23 Sukttersyge
- 25 Epilepsi
- 27 Gigt
- 28 Dialyse
- 28 Kræft
- 29 Parkinsons sygdom
- 30 Hjerneblødning og blodprop i hjernen
- 31 Apopleksi
- 32 Demens
- 33 Hjerter-kar-sygdomme
- 34 Hjertestop

- 35 **HANDICAP**
- 35 **Synshæmmede**
- 35 Blinde
- 36 Akut synsnedsættelse
- 36 Kommunikation med synshæmmede
- 36 Ledsageteknik
- 37 Hjælp til synshæmmede
- 38 **Hørehæmmede**
- 38 Tegnsprog
- 39 Tale
- 39 Kommunikation med døve og hørehæmmede
- 40 **Talehæmmede**
- 40 Kommunikation med talehæmmede
- 40 Hjælpemidler
- 41 **Strubeløse**

- 42 **PSYKISKE LIDELSER**
- 44 **Mental retardering**
- 45 **Børn med psykiske udviklingsforstyrrelser**
- 46 **Børn med opmærksomheds- og følelsesmæssige forstyrrelser**
- 48 **10 gode råd til kørsel med børn med handicap**

	50	MEDICINSK BEHANDLING
	50	Kemoterapi
	51	Førstehjælp
	51	Radiojodbehandling
	52	Fakta om medicin
	52	Tabletter
	52	Kapsler
	53	Brusetabletter
	53	Resoribletter
	53	Miskturer
	53	Salve/creme
	53	Øjendråber/salve
	54	Astmaspray

FORORD

Som chauffør møder du mange forskellige typer kunder. De fleste klarer sig selv, men der er en særlig gruppe af kunder, der har behov for ekstra hjælp og opmærksomhed fra dig. Det kan være:

- Handicappede
- Ældre
- Fysisk eller psykisk syge
- Ulykkesramte
- Personer under påvirkning af medicin, alkohol eller euforiserende stoffer.

Du møder især disse kunder, hvis du arbejder som bus- eller taxichauffør.

På et eller andet tidspunkt i vores liv får vi alle sammen brug for hjælp fra andre mennesker.

Mange ældre, handicappede eller syge kan have et særligt behov for hjælp. Mennesker, som har levet et aktivt liv og været vant til at klare sig selv, kan have svært ved at bede om den hjælp, som de har brug for. Derfor er føles det trygt, at de hjælpere, man møder, er professionelle og ved, hvornår, hvordan og hvor meget hjælp der er nødvendigt i den pågældende situation. Det er vigtigt, at hjælpen gives på en måde, så både kunden og chaufføren føler sig værdigt behandlet.

Der er ikke nogen definition på begrebet værdig behandling, men som hovedregel kan man sige, at man ikke skal udsætte andre for noget, man ikke selv ville bryde sig om at opleve. Du skal dog være opmærksom på, at det kundens opfattelse af situationen, der bestemmer, om din behandling og service har været i orden.

HANDICAPPEDE, ÆLDRE OG SYGE

HANDICAPPEDE

At være handicappet betyder, at man har en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, som har betydning for, hvad man selv kan klare, og hvad man har brug for hjælp fra til at klare.

Hvordan kan du hjælpe?

Mange handicappede har et stort behov for befordring. Det kan være til og fra arbejde, skole, daginstitution eller fritidshjem, besøg hos venner og familie, til behandling, sport, koncerter eller andre aktiviteter. De fleste ældre handicappede bor i eget hjem og lever et lige så aktivt liv som en ikke-handicappet.

Et handicap er ikke i sig selv en sygdom, men handicappede kan godt være syge på samme måde som ikke-handicappede.

Hos nogle handicappede er det medfødt, og andre er blevet handicappede, f.eks. i forbindelse med sygdom, alderdom eller en ulykke.

Nogle handicappede har svært ved at acceptere deres handicap, for andre falder det naturligt, at der er nogle ting, de ikke selv kan klare. Uanset hvilken type du står overfor, vil de fleste handicappede foretrække, at du ikke lader *som om den handicappede ikke eksisterer* og overser vedkommende.

Hjælperollen

Mange handicappede ønsker ikke, at deres hjælpere overtager "styringen". De ved selv, hvor, hvornår og hvordan de har brug for hjælp. Lad derfor de handicappede vejlede dig og giv kun den hjælp, der er nødvendig i situationen.

Samtaler

Når en tredje person henvender sig til en handicappet, er det vigtigt at huske på, at samtalen foregår mellem de to. For eksempel bør chaufføren stå bag ved en kørestolsbruger, hvis man hjælper med at bruge dørklokken, hvor en handicappet skal på

Besøg, så det er den handicappede og ikke chaufføren, der præsenterer sig, når døren bliver åbnet.

Trapper

Hvis en kørestolsbruger skal op eller ned ad mere end ét trin, skal der anvendes trappe-maskine.

Når en kørestol skal ned ad f.eks. et trappe-trin eller en kantsten, er det sikrest at vende kørestolen og køre baglæns ned.

Op ad kantsten eller trin skal du køre forlæns ved at tippe stolen bagover til balancepunktet. Så kører du stolen frem, til baghjulene rører kantstenen, og vipper den ned til kørestolen står sikkert på alle hjul.

Husk altid at bremse kørestolen, når den standses. Også selvom du ikke forlader kørestolen og din kunde.

Elevator

Kørestolsbrugeren føler det ofte ubehageligt at blive placeret i et hjørne af en elevator.

Det kan være svært at vende en kørestol i en mindre elevator. Det er derfor bedst, hvis du bakker ind i elevatoren, så din kunde – lige som dig – har ansigtet mod døren eller vinduet og selv har mulighed for at trykke på knapperne til etagerne.

I øjenhøjde – vurder situationen – vurder kunden

Kørestolsbrugeren forventer, at hjælperen sørger for at komme på samme niveau, når I taler sammen. Kørestolsbrugeren har ikke mulighed for at komme i øjenhøjde med den, han kommunikerer med, hvis vedkommende står op.

Ingen bryder sig om at blive talt "ned" til, og det vil derfor være rigtigt, at hjælperen går ned på hug eller eventuelt sætter sig på en stol, så øjenhøjden bliver den samme. På den måde skabes der en ligeværdig kommunikation, og det bliver lettere for begge parter at få god øjenkontakt og observere den andens ansigtsudtryk og kropssprog.

Kunder i kørestole

- Stil dig bag kørestolen, når en kørestolsbruger ringer på en dør, og lad kunden selv præsentere sig.
- Bak kørestolsbrugeren ind i en elevator, så kunden har front mod døren og evt. selv kan betjene knapperne.
- Skab ligeværdig kommunikation ved at være i øjenhøjde og skab god øjenkontakt, så kunden kan aflæse dine ansigtsudtryk.
- Hvis kørestolen skal passere mere end ét trin, skal der bruges en trappemaskine.
- Kørestolen køres baglæns ned ad trin og forlæns op ad trin.

ÆLDRE

I Danmark er der ca. 850.000 ældre mennesker. Du er ældre, når du er fyldt 60-65 år.

Når man bliver ældre, får man ofte en eller flere aldersrelaterede skavanker eller sygdomme. Det kan være hjerte-kar-syg-

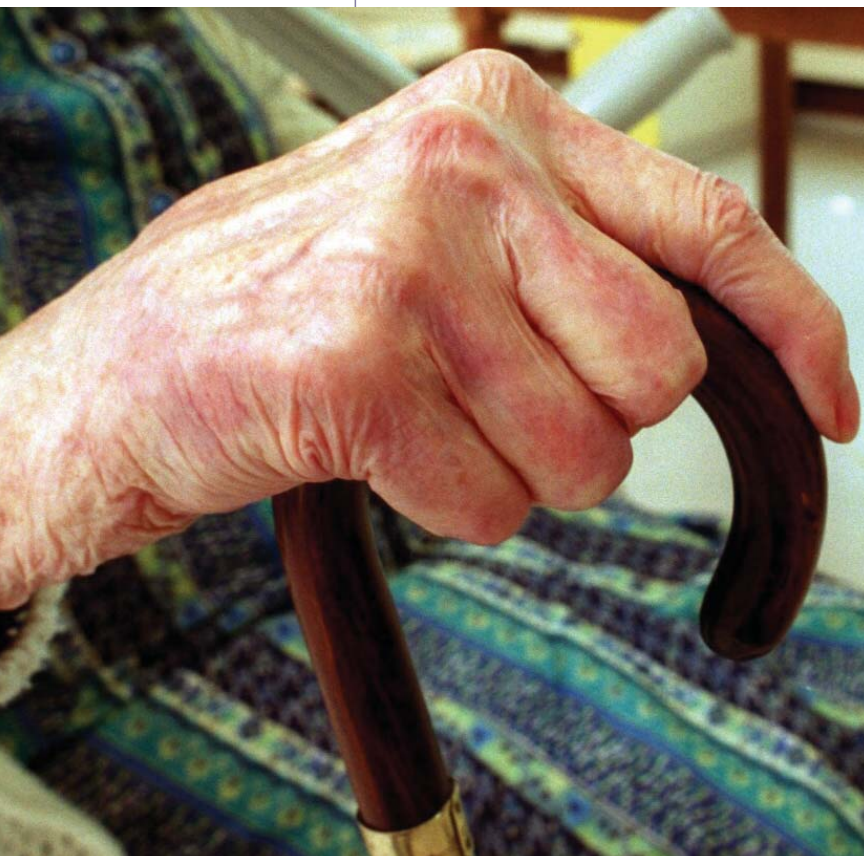
domme, gigtsygdomme, knogleskørhed og nedsat muskelkraft. Samtidig bliver reaktionsevnen ofte langsommere, og synet og balancen bliver dårligere. Derfor er ældre mennesker ofte nervøse for at falde og få knoglebrud. Især hoftebrud kan være en meget langvarig og smertefuld følge af et fald på gulv eller fortov.

Forebyggelse af fald

De fleste ældre forsøger at undgå at falde ved at bevæge sig langsommere, og måske stopper de op for at holde pause ind imellem. Det er også bedst at gå på et stabilt og jævnt underlag, der ikke skræner.

Mange ældre støtter sig til forskellige ting, når de går. Det kan være en stok, en rollator eller et gangstativ, men du kan også tilbyde din arm som støtte for at forebygge et fald.

Chaufføren bør naturligvis lade den ældre bestemme tempoet og være meget opmærksom på at holde pauser eller sætte tempoet ned, hvis kunden bliver forpustet eller usikker.

Kontakt med ældre

Når man bliver ældre, bliver synet og hørelsen ofte svækket. Det kan være nødvendigt at bruge briller eller høreapparat. Et høreapparat sørger for den korrekte lydstyrke, så man kan høre, hvad der bliver sagt og sker omkring en.

Hvis du kan se, at den ældre person har svært ved at forstå dig, kan du hjælpe ved at tale langsomt og tydeligt. Du behøver ikke at råbe – det er ikke rart for nogen, at blive råbt til, specielt ikke hvis man bruger høreapparat.

Nogle ældre har svækket hukommelse, men det er langt fra alle. Hos nogle kan hukommelsen imidlertid være så svækket, at de ikke genkender en chauffør eller hjælper, som de måske møder næsten hver dag.

Nogle ældre forveksler personer eller tror, at det er mennesker, de har kendt tidligere i deres liv. Hvis du oplever det, skal du venligt gøre opmærksom på fejltagelsen. Hvis du har uniform på, vil det ofte kunne modvirke forvekslinger.

Mange ældre har det bedst med de omgivelser, personer eller situationer de kender. For mange ændringer kan føre til, at de føler sig utrygge. Hvis de for eksempel er vant til en bestemt chauffør eller hjælper med en fast rutine, kan de blive angste eller forvirrede, når det er en anden person, der skal hjælpe dem. I mange tilfælde vil problemet dog løses, hvis chaufføren spørger ind til, hvordan den sædvanlige chauffør plejer at gøre, så der ikke sker ændringer i de vante rutiner. Det kan også være en god ide at fortælle, hvornår den sædvanlige chauffør er tilbage.

Tiltaleform

For mange ældre er det stadig naturligt at sige "De" til dig og bruge dit efternavn. Det er kun personer, de kender meget godt, f.eks. familie og venner, som de siger "du" til og tiltaler med fornavn. Udgangspunktet er derfor altid, at chaufføren bruger "De" og efternavnet, medmindre du direkte bliver opfordret til en friere omgangstone.

Når du møder din kunde, bør du præsentere dig med fornavn og fortælle, hvilket trafiksselskab du kører for og give et (ikke for fast) håndtryk.

Skab tryghed gennem rutiner

Nye chauffører kan virke foruroligere på ældre kunder. Derfor er det vigtigt at tage hensyn til de rutiner kunden er vant til.

Præsentér dig selv

- Med fornavn og trafiksselskab.
- Giv hånd – men forsigtigt, så det ikke gør ondt.

SYGE

Sygdom kan være:

- Psykisk.
- Fysisk.
- En kombination af ovenstående.

Uanset om det drejer sig om psykiske eller fysiske sygdomme af kortere eller længere varighed, er sygdomsperioden en unormal tilstand for den normalt raske person. At have behov for hjælp i forskellige situationer er en belastning for alle, der er vant til at klare sig selv.

Sygebefordring

Som chauffør møder man syge personer ved befordring til og fra behandling på hospital, specialklinik, psykiatrisk hospital eller i forbindelse med kundens andre aktiviteter. Det kan dreje sig om kortvarige, enkeltstående lokalture eller daglige befordringer over længere strækninger til specialklinikker eller -afdelinger, der kun findes få steder i landet.

Specielle patientbusser, hvor der sker opsamling af patienter på lange strækninger gennem Jylland og Sjælland, kører dagligt til store hospitaler.

På patientbusser findes, ud over chaufføren, uddannet personale, som kan hjælpe selv alvorligt syge. Andre steder i landet foregår befordringen med minibusser, liftbusser eller i personbiler.

For en syg person kan transport være en meget belastende situation, som ofte er forbundet med smerter eller ubehag. Derfor skal transporten ske så skånsomt som muligt, så kunden ikke oplever flere gener end nødvendigt.

Før I kører, bør du sikre dig, at kunden fysisk og psykisk er i stand til at klare turen.

Hvis du som chauffør ikke er tryk ved at køre turen, skal du sige det til kunden og spørge om, hvad I kan gøre for at løse problemet. Du kan evt. også spørge kundens plejepersonale eller pårørende. Hvis du derefter stadig er usikker mht. kørsels gennemførelse, skal du kontakte din kørselsleder.

Privat udrykningskørsel

Hvis du under en tur med en patient oplever, at patienten får et livstruende anfald, vil det i de fleste tilfælde være mest rigtigt at afbryde turen og ringe 1-1-2, så du kan få fat i en ambulance og lægehjælp. Er du i en situation, hvor hjælpen vanskeligt kan nå frem, kan du køre efter færdselslovens bestemmelser om privat udrykningskørsel.

Privat udrykningskørsel må foretages, når:

- Kørslen er uopsættelig.
- Der afmærkes med en (større) hvid dug eller lignende synligt uden på køretøjet.
- Der foretages anmeldelse til politiet straks efter kørslens afslutning.

I forbindelse med privat udrykningskørsel må færdselslovens øvrige bestemmelser tilsidesættes, hvis dette ikke medfører fare. Det drejer sig f.eks. om hastighedsbestemmelser, kørsel over for rødt lys, brug af horn og lygter (havariblink). Det vil under kørslen ofte være muligt at kontakte politiet via mobiltelefon og bede om politieskorte.

Aktiv lytning

Du vil komme til at køre med mange syge mennesker med mange forskellige slags sygdomme. Nogle mennesker reagerer på pludselig eller livstruende sygdom ved at trække sig ind i sig selv – de kan virke indsluttede. Andre har et stort behov for at tale om deres problemer med andre mennesker. Uanset, hvordan din kunde har det, kan du vise, at du er interesseret ved hjælp af det, man kalder aktiv lytning.

Ved aktiv lytning bruger du især dit kropssprog. Hvis du læner dig frem mod den, du taler med, er det tegn på nærvær. Har du mulighed for at holde øjenkontakt, skaber det også tryghed og en tættere forbindelse med din kunde.

- Du kan vise forståelse for den, du hjælper, ved at bede vedkommende fortælle om, hvad der sker. Du kan f.eks. bruge de her sætninger til samtalen:

Kan du sige noget mere om ...

Det lyder som om ...

Forstår jeg dig ret, når ...

Føler du det sådan ...

Men i sidste ende er det din kunde, der bestemmer, om han/hun har lyst til at tale under kørslen.

Den daglige kørsel

Det er chaufførens opgave at udføre befordring af kunder på en sådan måde, at det tager hensyn til kundernes forskellige sygdomme, alderssvækkelse samt handicap. For at skabe trygge rammer for kunderne, er det chaufførens opgave at:

- Kunden sættes af ved den aftalte adresse.
- Børn aldrig efterlades uden opsyn.
- Der ikke sættes nogen af, uden der er kontakt med en ansvarlig, hvis ikke andet er aftalt.
- Sørge for, at alt og alle er korrekt fastspændt, inden kørslen starter.
- Bære synlig legitimation med navn.
- Give kunden/vognmanden/kørselskontoret besked ved forsinkelse.

MEDICIN, ALKOHOL, EUFORISERENDE STOFFER

Personer under påvirkning af alkohol, euforiserende stoffer eller medicin må naturligvis ikke selv må køre bil. De er som regel henvist til offentlige transportmuligheder med professionelle chauffører. Det kan være ved patientbefordring, hyrekørsel eller offentlig buskørsel.

For næsten alle chauffører, der beskæftiger sig med personbefordring, er det derfor en del af deres dagligdag også at omgås påvirkede passagerer.

Værdig behandling

Alle passagerer har ved erhvervmæssig personbefordring krav på en værdig og professionel behandling af den pågældende chauffør.

Misbrugere

Det er ikke alle misbrugere, man kan mærke på, at de er påvirkede. Andre er tydeligt påvirkede og føler, tænker, handler og kommunikerer afhængigt af deres personlighed, sindsstemning og misbruget.

Ikke-misbrugere

Når du kører med kunder, som ikke er vant til at være påvirkede, kan du som regel mærke, at de ikke fungerer "normalt". Det kan være mennesker, der er påvirket efter en "glad aften", men det kan også dreje sig om påvirkning af normal medicinsk behandling for en psykisk eller fysisk sygdom.

De fleste er tilbøjelige til at lade deres egne moralbegreber komme til udtryk i kontakten med påvirkede.

Hvis den påvirkede kunde er misbruger af alkohol eller narkotika, kan det ofte

medføre, at chaufføren er tager afstand til kunden eller moraliserer, fordi disse kunder selv er "skyld" i deres problemer, mens det er "synd" for den kunde, som er i stærk smertebehandling på grund af en alvorlig, måske livstruende sygdom.

ALKOHOL

Konflikter, kriminalitet og vold opstår ofte i forbindelse med alkoholindtagelse. Nogle mennesker bliver aggressive eller mister deres hæmninger af selv mindre doser alkohol. Et godt kendskab til konfliktafværgelse og -håndtering er derfor en del af uddannelsen for chauffører inden for erhvervsmæssige personbefordring.

Afvisning af kunder

Når du kører erhvervsmæssig personbefordring, kan du afvise meget berusede eller påvirkede personer, med mindre kørslen er påkrævet af hensyn til deres liv og helbred.

Inden du starter turen med en beruset kunde, kan du bede kunden om at give dig besked, hvis han kan mærke, at han skal kaste op. Så kan du afbryde kørslen og holde ind til siden.

Optræd professionelt

Over for alkoholpåvirkede og narkotikapåvirkede bør chaufføren optræde korrekt og ikke mindst undgå større diskussioner.

Afsætning af berusede

Når man drikker alkohol, udvides blodkarene, og varmetab forøges. Derfor kan det være livstruende for berusede personer at opholde sig udendørs i koldt vejr. Når du sætter en person af, der er påvirket af alkohol, bør du være særligt opmærksom på, hvor og i hvilken situation, den berusede sættes af.

EUFORISERENDE STOFFER

En lettere rus af hash svarer til en påvirkning af alkohol. Ved en stærkere rus kan man få hallucinationer eller opleve sindsfor-

virring. Efter en rus føler man sig ofte træt og sulten.

Syntetiske stoffer som amfetamin, ecstasy og kokain stimulerer centralnervesystemet.

Det viser sig ved øget årvågenhed, mindsket søvnbehov, øget psykisk aktivitet og rastløshed samt nedsat sult- og tørstfølelse. Samtidig opleves en følelse af opstemthed, eventuelt storhedsvanvid, og det er tit årsag til, at der opstår et misbrug.

Indtagelse af store mængder narkotika giver planløs overaktivitet, svigtende vurderings- evne, øget aggressivitet samt forvirringstil- stande og fantasioplevelser.

MEDICIN OG LÆGEMIDLER

Dine kunder kan også være påvirket af medicin og lægemidler. Det drejer sig oftest om smertestillende eller beroligende præ- parater.

Kunder, som er blevet behandlet med mid- lere for livstruende sygdomme eller har været

under bedøvelse, kan opleve hovedpine, svimmelhed, besvimelsestilstand og kvalme.

Behandlingspersonalet vil naturligvis ikke hjemsende patienter, der efter deres opfat- telse ikke kan klare turen. Men du skal køre særligt hensynsfuldt med disse kunder.

Trafikfarlig medicin

Kunder kan være så påvirkede af en normal medicinsk behandling for en lidelse, f.eks. i forbindelse med smertebehandling, at det er uforsvarligt, at vedkommende kører selv.

Der kan derfor være tale om speciel befordring i forbindelse med behandling eller konsultation for en psykisk eller fysisk sygdom.

OPKAST

Når du kører med kunder, der er påvirkede, syge eller i medicinsk behandling, kan der opstå kvalme under kørsel. Kunder, der har kastet op, vil normalt være ubehageligt til mode og måske flove, og det er derfor vigtigt, at chaufføren altid optræder professionelt og hjælpende over for kunden.

Hvis en kunde kaster op i bilen, skal chaufføren underrette trafikselskabet om hændelsen.

Rengøring efter opkast

- Anvend engangshandsker ved håndtering af opkast og rengøring.
- Aftør med engangsklude eller desinficerende servietter og smid dem væk i en lukket plasticpose som almindeligt affald.
- Vask omhyggeligt af med vand og sæbe.
- Opkast og vaskevand skal helst direkte i toiletet. Luk låget, når du skyller ud.
- Vask dine hænder grundigt, selvom du har brugt handsker.

Hvad skal der være i bilen til rengøring af f.eks. opkast?

Et sæt hygiejnekit, som består af godkendte engangshandsker, affaldsposer (væsketætte) og desinficerende engangsservietter eller engangsklude og desinficerende væsker.

SYGDOMME

LUNGESYGDOMME

Astma

Astma er en kronisk lungesygdom. Astmatikere har størst problemer, når der er

meget pollen i luften. Men der er også andre faktorer, der spiller ind på, om man får et astmaanfald.

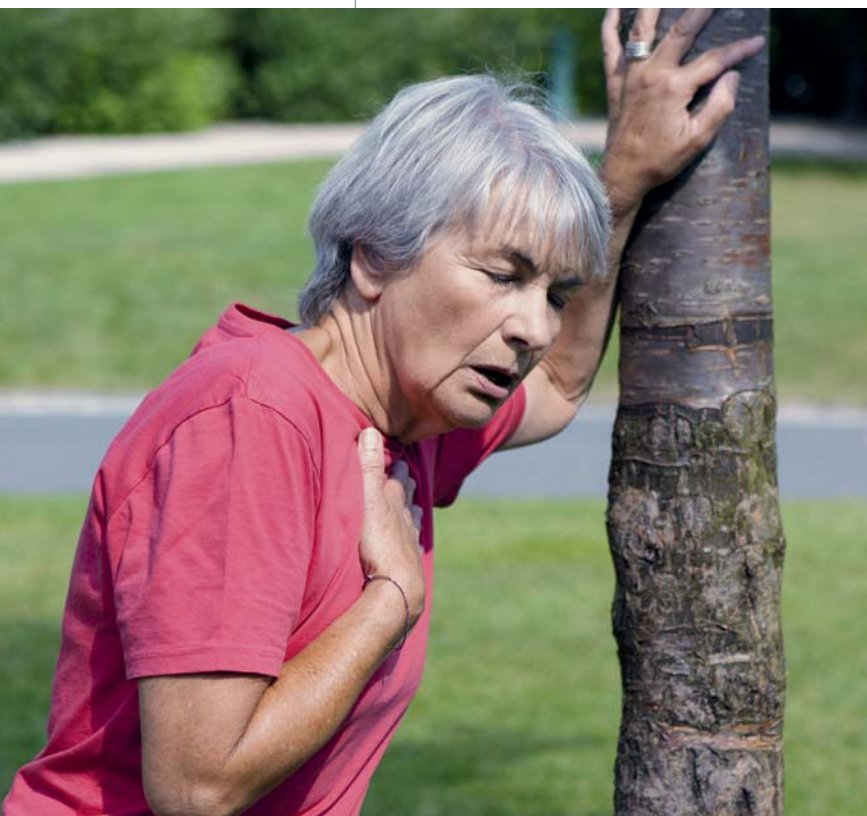
Astmaanfald opstår, når en allergisk reaktion rammer de nederste luftveje.

Slimhinden i lungerne svulmer op og producerer for meget slim, og musklerne i de fine luftrørsforgreninger (bronchierne) trækker sig sammen. Man får svært ved at få tilstrækkeligt med luft i lungerne og får en pibende og hvæsende vejrtrækning og åndenød. Specielt udåndingen er vanskelig.

Tegn på astmaanfald

Man bliver ofte urolig af ikke at kunne trække vejret. Ud over pibende og hvæsende vejrtrækning kan tegn på et astmaanfald være hoste og opspyt af hvidligt slim. Anfaldet kan vare fra få minutter til flere timer.

Ved et astmaanfald bør personen sidde op for at få tilstrækkeligt luft. Hvis personen ligger ned, er det sværere at trække vejret.

Hjælp ved astmaanfald

- Anfaldet kan afkortes ved indåndingen af en særlig spray. Vedkommende har ofte selv en inhalator, som du kan hjælpe med at finde frem.
- Du kan berolige personen ved at tale med vedkommende og selv virke rolig.
- Ved alvorlige eller længerevarende anfald bør du kontakte en læge, som kan give en indsprøjtning.
- Ring 1-1-2 hvis du er i tvivl om, hvad du skal gøre.

KOL

KOL står for Kronisk Obstruktiv Lungesygdom. Det er en lungesygdom, der rammer mange danskere. Ca. 430.000 danskere lever med sygdommen, men kun halvdelen ved, de har den.

Kronisk betyder, at man skal leve med sygdommen resten af livet. Man kan bremse udviklingen i sygdommen, men den forsvinder aldrig helt.

Obstruktiv betyder, at luftvejene er obstruerede, dvs. forsnævrede, så lufttransporten kræver et større arbejde end normalt.

De fleste patienter med KOL er 50-60 år, når diagnosen bliver stillet. Sygdommen kom-

mer imidlertid snigende, og man kan have været syg i mange år, inden diagnosen KOL bliver stillet.

Tegn på KOL

Det typiske tegn på KOL er åndenød ved anstrengelse. Åndenøden skyldes, at lungefunktionen er permanent nedsat. Når lungefunktionen er meget nedsat, kan man blive forpustet af selv gang i almindeligt tempo, og man kan have brug for ekstra hjælp ved fysisk krævende aktiviteter.

I de sene stadier af sygdommen kan bare det at tage tøj på, spise eller børste tænder give anledning til åndenød.

Mange patienter med KOL lider af vedvarende hoste og slim i lungerne.

Symptomer på KOL

- Åndenød (jo værre KOL, jo værre åndenød).
- Hoste.
- Slim i luftvejene, som man ofte hoster med op.

Behandling af KOL

Rygestop

De fleste får KOL som følge af rygning. Derfor er rygestop det allervigtigste middel mod KOL. I det øjeblik man stopper med at ryge, så stopper de ødelæggende processer, som cigaretterne har sat i gang i lungerne. Det betyder ikke, at lungerne bliver raske igen, men yderligere forværring begrænses til det tab i lungefunktionen, alle har som følge af alderen.

Medicin

Det mest generende symptom for de fleste patienter med KOL er åndenød. Åndenød kan lindres med forskellige former for medicin. Medicin kan også være med til at stabilere sygdommen, så der ikke indtræder forværringer. Medicin kan dog ikke bremse sygdomsudviklingen – det kan kun rygestop.

Hvis man lider af KOL, kan man få to forskellige typer medicin:

Luftvejsudvidende medicin som virker ved at udvide luftvejene, så modstanden i luftvejene mindskes, og vejrtrækningen bliver lettere. Denne type medicin virker typisk i løbet af få minutter, og virker i 4 til 24 timer.

Bivirkningerne kan være hjertebanken, muskelsitren og tørhed i munden.

Betændelseshæmmende medicin (også kaldet inhalations-steroid eller binyrebarkhormon). Denne type medicin er oprindeligt udviklet til astma, hvor det er en meget effektiv og vigtig behandling. Betændelseshæmmende medicin har dog ikke nær så god effekt på betændelsesprocessen ved KOL. Hos patienter med svær KOL, hyppige forværringer og måske hospitalsindlæggelser, kan denne type medicin stabilisere sygdommen og mindske antallet af forværringer.

De hyppigste bivirkninger til denne type medicin er svamp i munden, hæshed og blå mærker på kroppen.

Hjælp ved åndenød

Vejrtrækning forbindes ubevidst med noget livsvigtigt, derfor kan man opleve panikangst, når man ikke kan få vejret. Angst og åndenød hænger ofte sammen. Det ene kan forstærke det andet. Hvis en kunde pludselig får åndenød, kan chaufføren hjælpe kunden med at bevare roen og trække vejret roligt og dybt. Tal roligt til kunden.

Hjælp ved åndenød

- Hjælp kunden med at bevare roen og overblikket.
- Tal roligt og vær støttende.
- Hjælp kunden med at koncentrere sig om sin vejrtrækning ved f.eks. at trække vejret i samme rytme som dig.
- Få kunden til at trække vejret dybt ned i maven, stille og roligt ind gennem næsen.
- Hjælp kunden til hensigtsmæssige hvilestillinger.
- Hjælp eventuelt med at finde den ordinerede inhalationsmedicin frem.
- Tøv aldrig med at spørge, hvilken hjælp kunden har brug for.

xid (CO₂), som derefter udskilles gennem lungerne.

Patienter med svær lungesygdom, som f.eks. KOL, har meget svært ved at optage ilt i blodbanen ved passagen gennem lungerne. Derfor har de behov for at indånde luft med en større koncentration af ilt, end der er i den naturlige luft, vi normalt indånder.

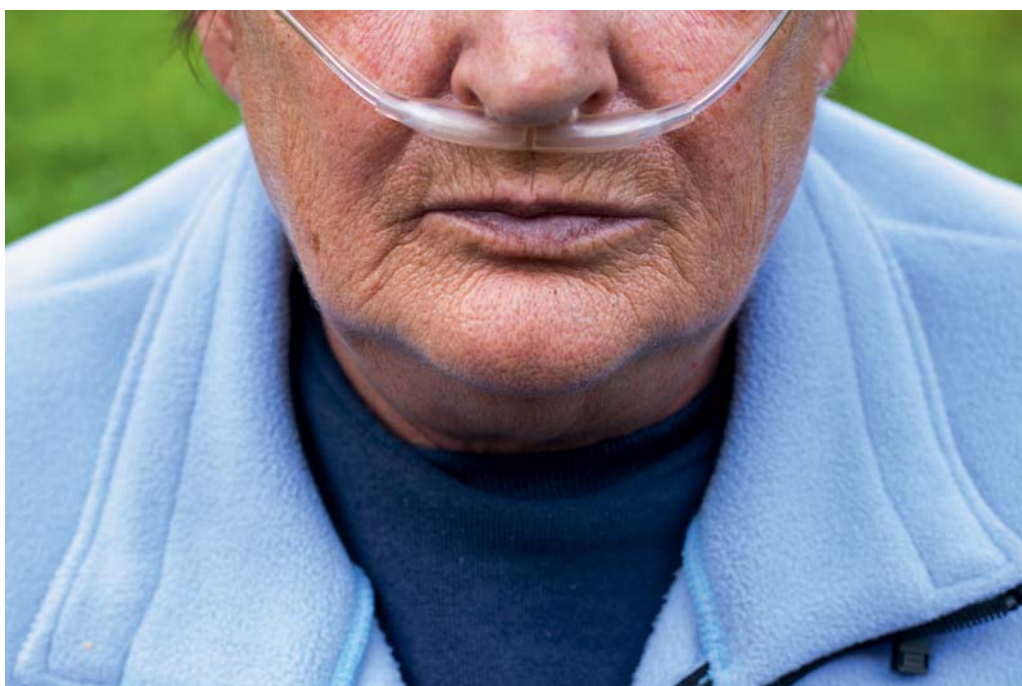
Ilt kan:

- Forlænge livet.
- Øge livskvaliteten.
- Forbedre fysisk formåen.
- Give bedre søvn.
- Ilt er ikke nødvendigvis en behandling af åndenød.

Kunder med behov for supplerende ilt

Kroppen har brug for ilt, og når man trækker vejret, kommer der ilt (O₂) ned i lungerne. I kroppen omsættes det til kuldio-

Når f.eks. en KOL-patient skal befordres med offentlig transport, eksempelvis Flextrafik, har de ilt med i form af små flasker eller flydende ilt. Hjemme er der til daglig brug for ilt i større mængder, end det er muligt at transportere i almindelige køretøjer.

Hjælp til kunde med ilt

Vær opmærksom på, at en kunde kan have brug for hjælp til at rette på næsekatedret, som de får den supplerende ilt igennem.

Katedret kan trykke og føles ubehageligt, hvis det sidder forkert.

Husk altid at slukke for ilten, hvis du lægger næsekatedret fra dig.

Ilt kan tilføres fra

- Ilt-koncentrator.
- Flydende ilt.
- Komprimeret ilt på flaske.

Ilt-koncentrator

Ilt-koncentratoren er mest almindelig, hvis patienten tilbringer det meste af dagen i hjemmet. Det er en stor og tung maskine på 20-25 kg. Fordelen for patienten er, at maskinen selv finder ud af, hvor meget ilt man har behov for ud fra målinger af det niveau af ilt, der er i almindelig atmosfærisk luft.

Flydende ilt

Udstyr til flydende ilt består af to dele; en lagerbeholder med flydende ilt og en lille bærbar beholder på 2 kg til at bære ilten rundt med. Ilten i den lille beholder kan dække op til 20 timers forbrug, hvilket gør den anvendelig i forbindelse med kortere dagsrejser.

Komprimeret ilt på flaske

Ilt kan leveres komprimeret på stålflasker i forskellig størrelse. Alternativet til tunge stålflasker er letvægtsflasken, som kan veje helt ned til 3 kg.

Komprimeret ilt er egnet til at tage med i et køretøj. Man skal blot sikre sig, at flasken er forsvarligt placeret i bilen, så den ikke kan flyve rundt i kabinen i tilfælde af uheld. En 3 kg ”flyvende” iltflaske kan gøre stor skade ved færdselsuheld.

Forholdsregler ved transport af ilt

Transport af ilt er under normale omstændigheder omfattet af bestemmelserne i Justitsministeriets bekendtgørelse om vejtransport af farligt gods.

Hvis man transporterer iltflasker, fordi en kunde har et medicinsk behov finder bestemmelserne ikke anvendelse, jf. § 8. Dog skal § 2 og 3 i bekendtgørelsen overholdes, som fastsætter følgende krav (se nedenfor):

Bekendtgørelse om vejtransport af farligt gods § 2 og § 3

§ 2. Enhver, som er involveret i vejtransport af farligt gods efter bestemmelserne i denne bekendtgørelse, skal udvise forsigtighed og agtpågivenhed, så skade på liv, helbred, miljø eller materielle værdier forebygges.

Stk. 2. Enheder på et køretøj eller i en last, der omfatter farligt gods, skal være forsvarligt stuvet på køretøjet og skal være fastgjort eller fastkilet, så de enkelte enheder eller dele af lasten ikke kan forskybe sig i forhold til hinanden eller til køretøjet under normale transportforhold.

§ 3. Spild eller udslip af farligt gods skal omgående anmeldes til alarmeringscentralen (1-1-2), medmindre spildet eller udslippet umiddelbart kan fjernes eller uskadeliggøres af de tilstedeværende.

Beredskabsstyrelsen har lavet en række anbefalinger, som kan medvirke til forebyggelse af uheld og således opfyldelse af § 2:

Håndtering af ilt ved transport

- Iltflasker må ikke medbringes i køretøjet, hvis de er beskadiget eller lækker. Lyt efter, om der forekommer læk.
- Medbring kun det nødvendige antal iltflasker til at give patienten tilstrækkelig ilt under transporten.
- Undgå at tabe iltflasker under håndteringen. De må ikke rulles eller trækkes af sted. Bær dem omhyggeligt med begge hænder.
- Undgå at håndtere iltflasker med hænder eller handsker, der er oliemudsede eller fedtede af f.eks. snavs eller håndcreme.
- Fastgør iltflasker, så de ikke kan forskubbe sig under normale transportforhold.
- Placer ikke iltflasker i nærheden af varmekilder eller materiale, der kan forårsage gnistdannelse, da ilt kan accelerere en brand.
- Tillad under ingen omstændigheder rygning eller åben ild – herunder brug af lighterer eller tændstikker – i køretøjet.
- Undgå at fylde brændstof på køretøjet, mens der på køretøjet anvendes iltflasker.
- Hold køretøjet udluftet, når der anvendes iltflasker, så luften i køretøjet ikke oxygenberiges. Åbn f.eks. et vindue og/eller sæt ventilations systemet til at trække frisk luft ind i køretøjet.
- Forsyn køretøjet med et antistatisk bånd for at reducere risikoen for opbygning af statisk elektricitet.
- Fjern iltflasker fra køretøjet, straks transporten er gennemført.

ANDRE SYGDOMME

Sukkersyge

Sukkersyge hedder også “diabetes mellitus”. Når man har sukkersyge, er bugspytkirtelen helt eller delvis ude af funktion. Derfor kan bugspytkirtlen ikke danne hormonet insulin. Insulin er nødvendigt for at nedbryde sukker. Når insulinet mangler, stiger mængden af sukker i blodet.

Når mængden af sukker i blodet stiger over en vis grænse, udskilles sukker gennem urinen. Sukkertabet gennem urinen giver træthed, vægttab, tørst og sult.

Der kan være følgesygdomme til sukkersyge. Det drejer sig om forsnævring af blodkarrene, forstyrrelser i blodomløbet kan medføre amputation, nedsat syn, evt.

blindhed, nedsat nyrefunktion, hjerte- eller nerveproblemer.

Sukkersyge er ret udbredt. Over 2 procent eller mere end 100.000 danskere lider af sukkersyge i lettere eller sværere grad. Mange er slet ikke klar over, at de har sygdommen.

Man kan inddele sukkersyge i 2 grupper:

Insulinkrævende

Sygdommen opstår tidligt i livet, når man er barn eller ung. Insulin gives ved indsprøjtning, normalt med en speciel pen, som sprøjter insulin ind i blodbanen.

Insulinkrævende sukkersyge kan være årsag til, at kørekortet inddrages, så man er henvist til offentlige transportmuligheder.

Ikke-insulinkrævende

Sygdommen opstår sent i livet. Som regel kan den behandles med en omlægning af kosten, men i nogle tilfælde er det nødvendigt at supplere med medicin i tabletter.

Personer med sukkersyge er nødt til selv at kontrollere, om sygdommen er rigtigt reguleret, så blodsukkeret er stabilt.

Tegn på forkert reguleret sukkersyge

Hvis en person med sukkersyge bliver dårlig, kan det skyldes insulinchok eller syreforgiftning (se skemaet nedenfor).

INSULINCHOK (for lavt blodsukker)	SYREFORGIFTNING (for højt blodsukker)
Skyldes for meget insulin	Skyldes for lidt insulin
Skyldes for meget fysisk aktivitet (motion)	Skyldes for meget mad (sukker)
Opstår i løbet af få minutter	Strækker sig over længere tid
Sult	Tørst
Koldsvedende	Kvalme, ildebefindende
Snigende hovedpine	Hovedpine
Uro i kroppen	Åndedræt pustende
Kramper	Udåndingsluften lugter af acetone
Træthed	Blussende ansigt
Forvirret, fortumlet, senere bevidstløs	Træthed, sløvhed, senere bevidstløs

Hjælp til sukkersyge under anfald

Det kan være vanskeligt at vurdere, om vedkommende har insulinchok eller syreforgiftning. **Giv derfor aldrig insulin til en kunde.**

Sukker skader derimod ikke, hverken ved insulinchok eller syreforgiftning. Derfor kan du godt give f.eks.:

5-10 stykker sukker, en pakke druesukker, som vedkommende måske selv har på sig, eller et stykke chokolade.

Hvis personen bliver bevidstløs:

- Skab frie luftveje.
- Læg personen i stabilt sideleje.
- Tilkald hjælp.

Epilepsi

Epilepsi betyder anfald. Det er netop anfaldet, der kendetegner en person med epilepsi. Man regner med, at ca. 40.000 danskere lider af sygdommen. Epilepsi kan være årsag til, at man får sit kørekort inddraget, så man må bruge offentlige transportmuligheder.

Tegn på et epileptisk anfald

Mange kan fornemme, når et anfald er på vej. Hvis personen mærker, et anfald er på vej, kan vedkommende nå at sætte sig eller lægge sig ned, inden anfaldet begynder.

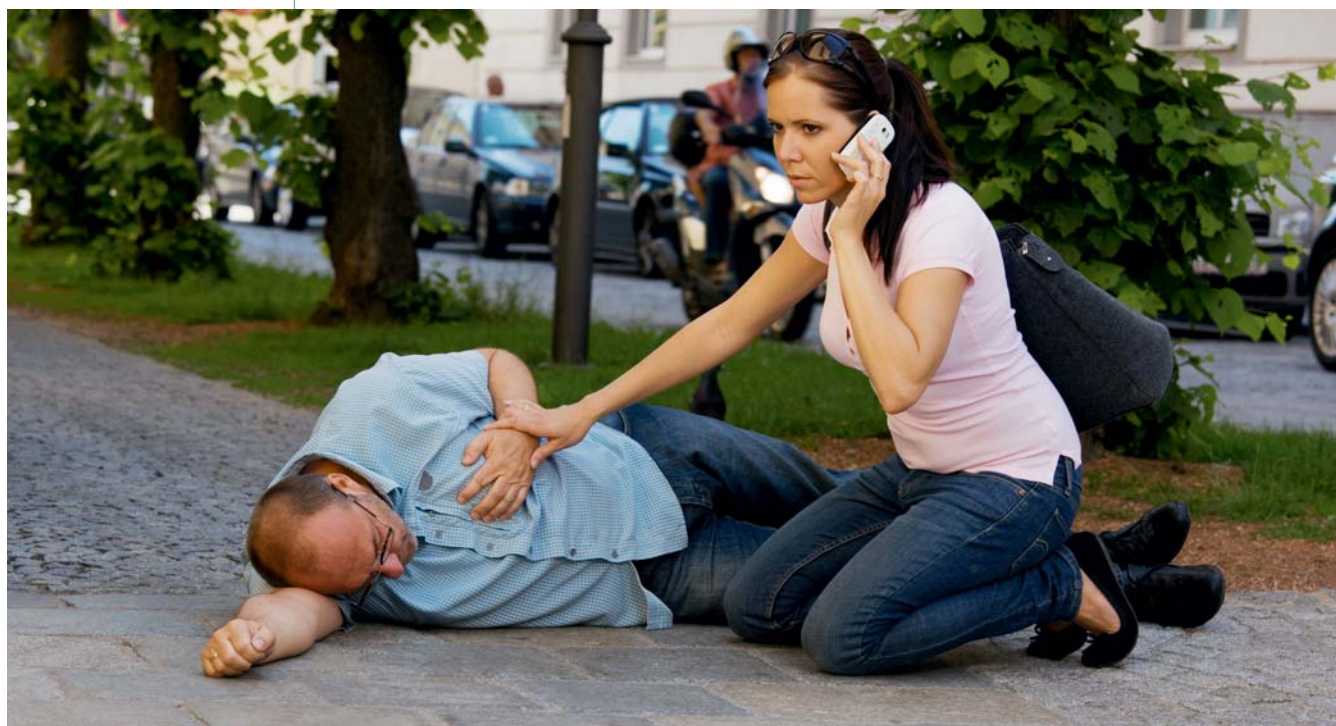
Anfald kan være kortvarige tilfælde af uklarhed eller tab af bevidstheden. I nogle tilfælde er anfaldet så kortvarigt, at personen bare er "væk" nogle sekunder for derefter at fortsætte med det, han var i gang med lige før anfaldet. I mange tilfælde er vedkommende ikke selv klar over, at der har været et anfald.

Anfaldene kan også være kraftigere, hvor personen mister bevidstheden og falder om. Alle muskler kan blive spændte, og der er ryk i arme og ben. Kramperne kan få vedkommende til at bide kraftigt sammen, eventuelt bide sig i tungen eller kinden. Ryggen kan spændes op i en bue. Der kan være fråde om munden. Vejrtrækningen kan blive uregelmæssig og personen kan blive bleg eller blålig et stykke tid. Der kan forekomme udtømming af urin eller afføring. Et kraftigt anfald varer almindeligvis få minutter og følges ofte af forvirring, hovedpine og træthed. Personerne kan som regel ikke huske anfaldet.

Et epileptisk går over af sig selv igen efter kortere eller længere tid. Når anfaldet er forbi, er der ofte en kort periode med forvirring, hvor personen er desorienteret og træt. Bagefter kommer personen som regel hurtigt til sig selv og er ganske som før anfaldet.

Epilepsi kan skyldes en medfødt hjerne-skade, eller det kan opstå i forbindelse med skader i hjernen efter en ulykke eller sygdom. Det kan være kraniebrud, ardan-

nelse eller blodprop i hjernen, forkalkning i hjernen eller hjernehindebetændelse (meningitis). Epilepsi er ikke smitsom.

Epilepsi behandles ofte med medicin, hvor man skal tage tabletter eller kapsler en eller flere gange i døgnet. Et anfald skader normalt ikke hjernen yderligere.

Hjælp ved et epileptisk anfald

- Hvis en person mærker, at et anfald er på vej, så hjælp vedkommende med at komme ned at sidde eller ligge.
- Tag situationen roligt. Vedkommende har ingen smerter.
- Beskyt især personens hoved mod stød.
- Sørg for at personen har frie luftveje ved at løsne tøj, der sidder stramt om halsen.
- Beskyt personen mod utidig nysgerrighed.
- Afvent og observer. Anfald varer normalt ½ til 2 minutter.
- Hvis anfaldet varer mere end 3 minutter, eller der kommer flere anfald efter hinanden, ring 1-1-2.
- Når anfaldet er ovre, lægges personen i stabilt sideleje, indtil bevidstheden vender tilbage.
- Bliv hos vedkommende til bevidstheden er vendt tilbage, og personen kan klare sig selv igen.

Gigt

Der findes forskellige slags gigtsygdomme med hver deres specielle symptomer. Sædvanligvis taler man om tre hovedtyper af gigt, nemlig bløddelsgigt, slidgigt og leddegigt.

Bløddelsgigt er den mest udbredte af gigttyperne. Mange kender den i form af smerter i nakke, ryg, lænd eller lemmer. Smerterne fremkaldes typisk af arbejdsmæssig overbelastning af bindevæv, sener, seneskede og ledbånd. Afkøling kan måske have betydning for sygdommens udbrud. Det samme gælder psykisk anspændthed.

Slidgigt opstår ved nedbrydning af den brusk, som beklæder knoglernes ledflader. Der dannes nyt ledvæv i kanterne ved leddets rande, og dette medfører nedsat bevægelighed.

Led, der bruges meget, eller er udsat for tung belastning, er særligt udsat for at angribes af slidgigt. Smerterne forværres ved hårdt eller ensidigt arbejde.

Leddegigt er den alvorligste og mest invaliderende af gigttyperne. Leddegigt er kendetegnet ved en betændelsestilstand i det syge led. Ofte er flere led angrebet på samme tid. Sygdomsforløbet er meget forskelligt, idet nogle slipper med få ugers eller måneders sygdom, mens andre har sygdommen kronisk, hvor gode perioder kan veksle med dårlige.

Leddegigt kan ramme alle – også spædbørn.

Tegn på gigt

Alle led kan angribes af gigt. Symptomer på gigt kan være stærke, brændende smerter i

Befordring af gigtpatienter

Kulde og træk gør generne ved køreturen større for kunden. Hold derfor vinduerne lukket og temperaturen passende høj i bilen. Hvis kunden har et tæppe om benene og en pude i ryggen kan det give en mere behagelig køretur.

Det er vigtigt, at du lader kunden bevæge sig langsomt og skånsomt og giver tid til hvilepauser. Undgå f.eks. at give kunden hånd. Håndtryk kan være smertefuldt for kunder, der har gigt.

de angrebne led, som kan blive opsvulmede, røde, varme og meget ømme.

Bevægeligheden i leddene indskrænkes. Der kan være fejlstillinger i skelettet, f.eks. foroverbøjet ryg eller krogede hænder eller ben.

Hjælp ved gigt

Befordring af gigtpatienter kan ofte involvere mange smerter og ubehag for kunden.

Husk, at leddene ikke tåler belastning. Aflastning af leddene kan ske ved brug af hjælpemidler som skinner, krykker, rollator eller kørestol.

Dialyse

Som chauffør vil du skulle køre med kunder, der skal i dialyse. Dialyse er en metode til at fjerne affaldsstoffer og overflødig væske fra blodet, når nyrerne svigter.

Dialysebehandling sker sædvanligvis på hospitalet 4 timer 3 gange om ugen, men der er mange variationer alt efter personens behov.

Hjælp ved befording efter dialyse

Det er forskelligt, hvordan kroppen reagerer på fjernelse af affaldsstoffer og overflødig væske så spørg, hvilken hjælp dialysepatienten har behov for.

Kvalme og evt. opkastning kan forekomme, så chaufføren bør tage forbehold for dette. Hvis kunden kaster op, så hold ind til siden og hjælp patienten. Husk engangshandsker.

Læs mere på side 17 om rengøring efter opkast.

Krampe i læggen er sjældnere, men kan gøre det nødvendigt, at patienten skal strække lægmusklen, og evt. må stige ud af bilen for at gøre det.

Kræft

Kræft (cancer) skyldes, at en eller flere celler begynder at dele sig uhæmmet, så der dannes en svulst (tumor).

Tegn på kræft

Symptomerne på kræft afhænger af, hvor i kroppen sygdommen sidder. Der er nogle symptomer, som er afhængige af det organ, som er ramt, og der er nogle mere generelle symptomer, som gælder for de fleste kræftpatienter.

Afhentning af dialysepatienter

Dialysepatienter skal hentes helt inde på adressen (afdelingen), hvor chaufføren bør forhøre sig hos personalet om særlige forbehold, f.eks. blødning fra sår og håndtering af hjælpeudstyr. Der er ofte bivirkninger som træthed og svimmelhed efter en dialyse, så tilbyd patienten støtte ud til bilen og vær ekstra forsigtig ved ind- og udstigning.

Organafhængige symptomer stammer ofte fra svigt af det ramte organ. Det kan for eksempel være åndenød, forstoppelse, diarré, blødning, knuder og sår, der ikke vil læges.

Almene symptomer er nedsat appetit, vægttab, træthed, feber og blodmangel. Disse symptomer skyldes hovedsageligt, at kræftcellerne konstant deler sig og derfor har brug for store mængder ilt, kulhydrater og protein. Dette overforbrug går ud over resten af kroppen, hvilket altså ses som almene symptomer.

Behandling af kræft

Behandling af kræft kan være:

- Operation.
- Strålebehandling.
- Medicinsk behandling (kemoterapi/cytostatika).
- Genterapi (behandling med genmanipuleret materiale).

Normalt kombineres flere af behandlingsmetoderne afhængigt af sygdommens udbredelse og hvor i kroppen, kræften sidder.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at almindelig social kontakt med kræftpatienter, også de der evt. er i behandling med kemoterapi, ikke kræver særlige forholdsregler.

Der er dog visse andre forhold, man må tage højde for:

Hårtab

Ved behandling med kemoterapi kan hårsækkene beskadiges, og patienten kan tabe håret. Det drejer sig som regel om håret på hovedet, men man kan også tabe øjenbryn og -vipper samt kropshår. Håret vokser ud igen, når behandlingen er afsluttet. Det er naturligvis en stor psykisk belastning at

tabe håret, og kræftpatienter bliver derfor bevilget en paryk. Nogle skjuler også hårtabet med en hat eller et tørklæde.

Smerter

Ikke alle patienter med kræft får smerter, men de fleste frygter at få det.

Man skal som chauffør være opmærksom på, at transport ofte kan virke belastende, specielt hvis det drejer sig om en kunde med smerter. Det kan derfor i nogle tilfælde være nødvendigt at køre langsomt eller eventuelt holde en pause i køreturen, afhængigt af kundens ønsker.

Kommunikation med kræftpatienter

At få kræft virker skræmmende på alle og leder tanker hen på døden, selvom mange mennesker helbredes. Kræftpatienter har behov for megen støtte fra sine omgivelser. Både patienten og dennes pårørende gennemlever et kriseforløb.

Nogle kræftpatienter ønsker ikke at tale om deres sygdom. De ønsker måske at fortrænge eller glemme den. Andre derimod har behov for at tale om den. Hvis kunden ikke ønsker at tale om sygdommen, skal man selvfølgelig respektere dette ønske.

Parkinsons sygdom

Parkinsons sygdom kaldes ofte for rystesyge eller rystelammelse. Det er rystelserne og stivhed i kroppen, der er karakteristisk for sygdommen.

I Danmark er der mellem 5.000 og 6.000 personer, der har sygdommen. Lidt flere mænd end kvinder er ramt af den.

De første tegn på sygdommen viser sig oftest, når man er mellem 50 og 70 år.

Kommunikation med alvorligt syge passagerer

Hvis kunden har behov for at tale om sin situation, drejer det sig ofte om, at vedkommende har behov for at få vendt tanker – altså blive lyttet til. Brug derfor aktiv lytning, men undgå først og fremmest at fortælle om dine egne oplevelser og historier. Det er ikke sikkert, at kunden har behov for at høre fortællinger om tilfælde, hvor det er gået værre – eller bedre.

Sygdommen udvikler sig med forskellig hastighed, nogle er handicappede efter 5 år, andre klarer stadig sig selv efter 20 år.

Årsagen eller årsagerne til sygdommen er endnu uklare, selvom der foregår intensiv forskning i årsager og behandling.

Rystelserne kan blive så voldsomme, at vedkommende ikke kan holde på noget og til sidst er helt hjælpeløs.

Patienter med parkinsonisme har en karakteristisk trippende gang og foroverbøjet holdning. Ansigtet er maskeagtigt og uden mimik. Patienterne kan have svært ved at tale. Det kan vise sig som en monoton stemme eller som hvisken.

Patienter med Parkinsons kan være deprimerede og/eller opfarende. Patienterne har ofte mangelfulde stillingsreflekser og vil derfor føle sig svimmel, usikker og har tendens til at falde.

De fleste kan gøre sig forståelige, hvis de får tid og ro til at udtrykke sig.

Hjælp til kunder med parkinsonisme

Når du skal hjælpe kunder med parkinsonisme, kan du støtte dem, når de går og dermed mindske deres frygt for at falde.

Patienter med Parkinsons bliver ofte nervøse, når der er ændringer i en rutine. Det kan betyde, at de bliver urolige og forvirrede, og det forværrer symptomerne. Hvis du hjælper og kører i et roligt tempo og har passende hvilepauser, hjælper du med skabe den nødvendige tryghed og ro for kunden.

Hjerneblødning og blodprop i hjernen

Hvis hjernens arterier er forkalkede, kan der forekomme sygdomme som blodprop i hjernen og hjerneblødning.

Symptomerne er lammelser i den ene arm og det ene ben, eventuelt ledsaget af talebesvær. Ofte bliver personen også bevidstløs.

Hvis din kunde får en blodprop, skal du yde trinvis førstehjælp og tilkalde læge og ambulance.

Apopleksi

Apopleksi er en fællesbetegnelse for de tilfælde, hvor dele af hjernen bliver ødelagt ved at have fået for lidt ilt i en kortere eller længere periode. Ca. 85 procent tilfælde af apopleksi skyldes en blodprop i hjernen, og ca. 15 procent skyldes en hjerneblødning.

Typiske tegn på apopleksi:

- Lammelse af arm
- Lammelse af ben
- Lammelse i den ene side af ansigtet
- Talebesvær
- Forståelsesproblemer
- Synkeproblemer
- Blindhed i den ene halvdel af synsfeltet
- Koordinationsproblemer
- Balanceproblemer
- Pludselig gråd.

Symptomerne kommer ofte pludseligt.

Ca. 40.000 mennesker i Danmark lever med følgevirkninger af apopleksi. Størstedelen er ældre mennesker.

Afhængig af hvor alvorlig hjerneskaden er, og hvor den sidder, kan der være mange forskellige symptomer:

Afasi, svigtende taleevne

De sproglige forstyrrelser kan vise sig ved, at patienten har svært ved at udtrykke sig eller forstå, hvad der bliver sagt og sker omkring patienten.

Problemerne kan vise sig i forskellige sværhedsgrader lige fra tilfælde, som næsten

kun mærkes af patienten selv til de svære tilfælde, hvor der ingen sproglig kontakt er med omgivelserne.

Ofte kan evnen til at regne også være påvirket. Afatikerer kender måske ikke tallene eller deres værdi. Hvis en afatisk kunde skal afregne betalingen, vil det derfor ofte være nødvendigt, at chaufføren hjælper.

Synsforstyrrelser

Når du kører med kunder med nedsat syn kan det hjælpe kunden, hvis du ved, om det er højre eller venstre eller begge øjne, der ser dårligt.

Når du skal placere en kunde med afasi og synsnedsættelse i din bil eller bus, eventuelt i kørestol, så spørg din kunde, om han helst vil sidde, så han kan kigge ud af ruden eller have sin gode side vendt mod dig eller en hjælper/pårørende.

Ved akut apopleksi

Ring straks 1-1-2 for assistance.

Når du taler med en afatiker, bør du:

- Have øjenkontakt.
- Tale tydeligt og langsomt.
- Bruge korte sætninger.
- Kun tale én ad gangen.
- Ret aldrig, men gentag i stedet det rigtige.

Forvirring omkring steder eller personer

Afatikere har tit svært ved at orientere sig. Måske kan de ikke finde hjem, hvis de overhovedet ved, hvor de bor.

De kan også have svært ved at genkende ansigter. Nogle gange har de lettere ved at genkende en stemme.

Det kan gøre afatikere mindre forvirrede, hvis chaufføren har uniform på, for måske kan afatikeren genkende den.

Lammelser

Lammelser i hele eller dele af kroppen er ofte en direkte følge af den skade, der er sket i hjernen. Lammelsernes art og omfang er afhængig af, hvor i hjernen skaden er sket, og hvor omfattende den har været. En hjerneskade kan også påvirke en persons kontrol over musklerne og finmotorikken. Det kan give den skadede klodsede bevægelser og behov for ekstra støtte.

Støtte til kunder med lammelser

Der er forskelligt fra kunde til kunde, om hjælperen skal give sin hjælp mod kundens raske eller syge side. Det afhænger af, hvad afatikeren er vant til. I de tilfælde, hvor det kun er den ene side af kroppen, der er lammet, kan passageren måske rotere på det raske ben ved indstigning i køretøjet.

Vær opmærksom på, at kunden ikke må have sele på over en lammet arm. Hvis kunden er lam i venstre arm, skal selen spændes over den højre skulder.

Demens

Demens kan ramme ældre mennesker, men langt fra alle. De fleste ældre vil opleve en mere godartet, naturligt forekommende

glemsomhed og et svagt dalende intellektuelt funktionsniveau.

Ved 65 års alderen er 4 procent af de ældre demente og ved 80 års alderen er det 20 procent. Man regner med, at ca. 75.000 danskere er lettere demente, og ca. 30.000 er svært demente.

Demens kan også vise sig som irritation grænsende til aggressivitet, depression og apati.

Uanset om det er demens, en sygdom eller den naturlige alderssvækkelse, er det tit en stor hjælp, hvis chaufføren bærer uniform. Så undgår man ofte, at kunden forveksler chaufføren med en anden person.

Hvis den ældre har en besked med, som det er vigtigt at huske, så skriv den ned på et stykke papir. Det kan f.eks. være et afhentningstidspunkt.

Ændringer i faste rutiner kan virke forvirrende for personer med demens. Ændringer i rutiner kan f.eks. være en ny chauffør, den ældre ikke har mødt før.

En person med demens kan opfatte køreturen som udmattende og forvirrende med hensyn til tid og sted. Derfor er det vigtigt,

Kommunikation med demente

- Tal langsomt
- Hold øjenkontakt
- Brug korte sætninger
- Gentag samme sætning eller besked flere gange
- Forsøg at bruge mere end én af deres sanser (peg f.eks. på vognen før I skal køre).

at chaufføren sikrer sig, at den ældre ikke efterlades uden hjælp, men at der altid er andre, der kan tage over, hvis det er nødvendigt.

Befordring af demente

Demens viser sig først og fremmest ved hukommelsesbesvær. Det er især korttidshukommelsen, der rammes. Andre symptomer på demens er manglende koncentration og orientering. Derfor skal du altid sætte en dement af på den aftalte adresse.

Hjerte-kar-sygdomme

Hjerte-kar-sygdomme er meget udbredte i Danmark og er årsag til ca. 25 procent af samtlige dødsfald.

Mange hjertesygdommene skyldes iltmangel til hjertet på grund af åreforkalkning. Det er bl.a. brystmerter og blodprop i hjertet. Andre hyppige hjertelidelser er forhøjet blodtryk og hjerterytmeforstyrrelser.

Åndedrætsbesvær

Samtidig med smerterne kan der opstå åndedrætsbesvær og angst. Nogle kunder er klar over risikoen for anfald og har derfor nitroglycerin med sig. Det er mundspray eller piller, som lægges under tungen. Nitroglycerin optages hurtigt og virker i løbet af 1-2 minutter. Virkningen varer ca. ½ time. Hvis kunden har åndedrætsbesvær samtidig med brystmerter, skal du ringe 1-1-2.

Åreforkalkning

Åreforkalkning skyldes, at tværsnittet i de større arterier mindskes pga. aflejringer af fedtstoffet kolesterol og derefter kalk. Åreforkalkning medfører iltmangel til kroppens organer.

Angina pectoris (brystmerter)

Hvis hjertets kranpulsårer er forkalkede, giver det brystmerter (angina pectoris). Det

Smerter

Et smerteanfald kan udløses af befordring, som både kan virke fysisk og psykisk anstrengende. Smerterne sidder bag brystbenet, og de kan stråle ud i venstre arm og eventuelt halsen. Smerterne varer som regel kun få minutter og forsvinder ofte ved hvile.

er en tilstand, der kan forværres af blodprop i hjertet. Smerterne i brystet opstår som regel efter fysisk arbejde eller psykisk påvirkning.

Forkalkning af benenes arterier

Hvis arterierne i benene er forkalkede, kan det medføre smerter i benene. Smerterne sidder oftest i læggene, og de kommer i begyndelsen af sygdomsforløbet kun ved gang og svinder igen, når man stopper op.

Chauffører, der hjælper mennesker med åreforkalkning i benene, skal være opmærksomme på at gå i et langsomt tempo og holde mange pauser for at mindske kundens smerter.

Hjertestop

Hjertestop er, når hjertefunktionen pludseligt ophører.

Hjertestop kan skyldes hjerte-kar-sygdomme, f.eks. blodprop i hjertet. Blodprop i hjertet er en alvorlig tilstand, idet ca. 50 procent dør – oftest allerede inden de når frem til hospitalet.

Der kan også være andre årsager til hjertestop som f.eks. fremmedlegemer i luftvejene, overdosering af medicin, ulykker og forskydninger i saltindholdet i blodet.

Hjertestop

Ved hjertestop er man bevidstløs, og der er ingen vejrtrækning. Derfor er det altid vigtigt at tjekke vejrtrækningen, hvis en kunde falder om.

Når du tager et godkendt kursus i førstehjælp, lærer du bl.a. førstehjælp ved hjertestop. Derfor kræver mange regioner, at chaufføren deltager i et førstehjælpskursus og opfølgingskurser hvert andet år, for at de vil give tilladelse til tilskudsgivende befordring som f.eks. patientbefordring og institutionskørsel.

HANDICAP

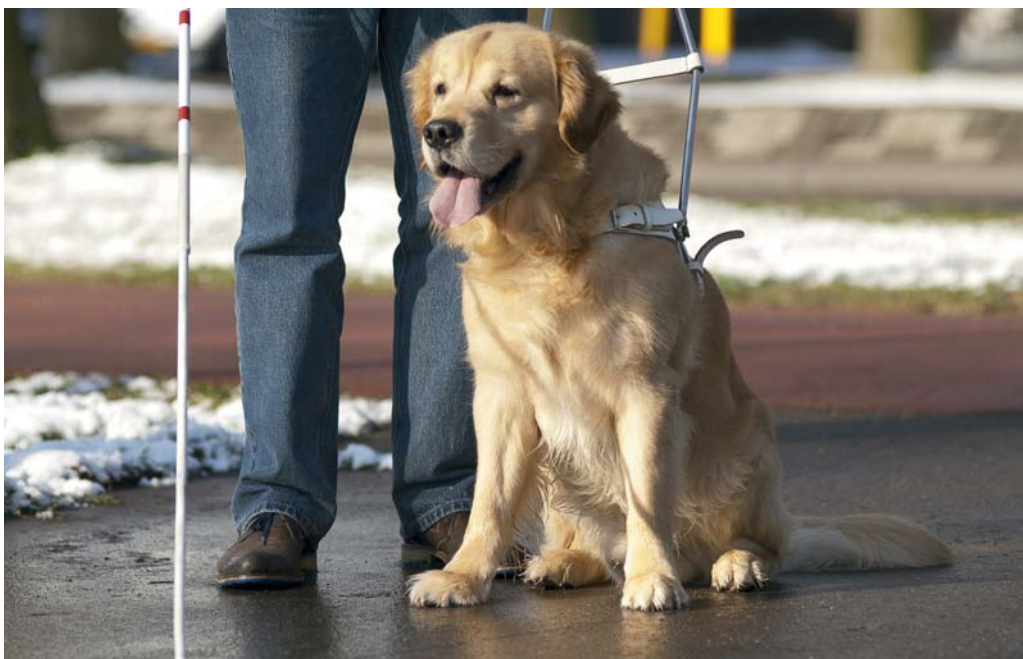
SYNSHÆMMEDE

Blinde

Blinde kan være født blinde eller kan senere i livet være ramt af ulykker eller sygdomme, som fører til blindhed. Sygdomme, der medfører blindhed, kan enten ramme synsnerven eller påvirke selve øjet.

Blandt de mest almindelige sygdomme, der rammer øjet, er grå stær (eventuelt i forbindelse med sukkersyge), grøn stær og forkalkning i øjets blodtilførsel.

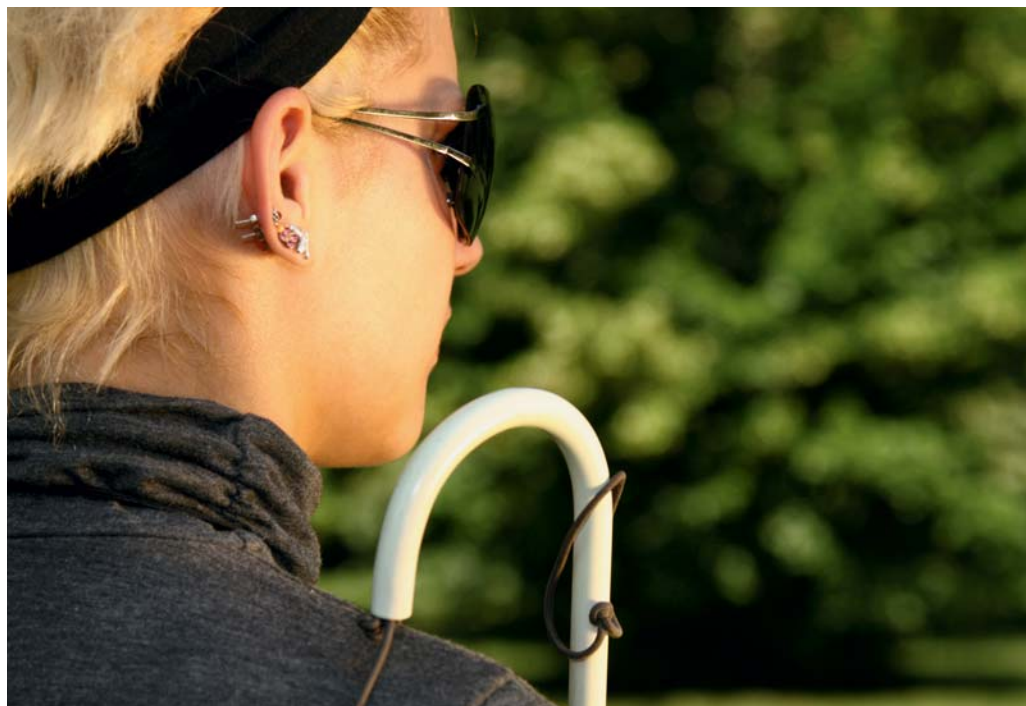
Blinde og meget svagtseende kan have svært ved at klare sig selv på ukendte steder. Der er også mange informationer, som er

Blinde med stok eller førerhund

Blinde eller meget svagtseende vil ofte medbringe en hvid stok. I nogle tilfælde har blinde også en førerhund.

naturlige for seende at få, som blinde og svagtseende ikke har adgang til. Det er alle informationer, som kræver synets brug – altså f.eks. fjernsyn, aviser, bøger, internettet og køreplaner og nummer/navn på en bus.

Akut synsnedsættelse

Synsnedsættelse kan vise sig på to måder. Ved nedsat synsstyrke og/eller ved indskrænkning af synsfeltet. Når man har nedsat synsstyrke, kan det give problemer at færdes sikkert på egen hånd og på ukendte steder.

Det kan også have stor betydning for en synshæmmede kunde, i hvilken side og hvor i køretøjet vedkommende bliver placeret. Dels for at få udbytte af turen, men også for at få en tryk befordring. Spørg kunden, hvor han helst vil sidde i bilen.

Kommunikation med synshæmmede

Det er let at komme i tvivl om, hvordan man bedst hilser på en synshæmmede, men

hvis den kunden løfter hånden, vil det være naturligt at give hånd til goddag eller farvel.

Ledsageteknik

Blinde eller meget svagsynede har ofte lært teknikker for at kunne klare sig på trods af deres handicap. Når man hjælper synshæmmede, er det en fordel, hvis du bruger teknikken, som vi beskriver i næste afsnit.

Der kan være forhold, der gør, at kunden ønsker hjælpen på en anden måde. Så husk at spørge kunden, hvilken hjælp vedkommende ønsker.

Præsenter dig selv

Det er vigtigt, at du præsenterer dig med fornavn og trafikskabs navn og om din funktion som chauffør.

Hvis du i en samtale med flere vil sige noget til en synshæmmede, så sig vedkommendes navn og derefter, hvad du ville sige.

Giv dig til kende

Hvis du kommer ind i, eller forlader et lokale, hvor en blind befinder sig, skal du give dig til kende ved at hilse/sige farvel.

Hjælp til synshæmmede

Gå forrest

Lad den synshæmmede tage fat i din venstre arm lige over albuen, så tommelfingeren er på ydersiden af din arm, væk fra din krop. Hold din overarm tæt ind til kroppen, så er det lettere at mærke dine bevægelser.

For at den synshæmmede kan føle sig tryk, når I følges ad, er det vigtigt, at du altid går forrest. Den synshæmmede går et halvt skridt bag dig og er beskyttet. Husk, at I fylder for to.

Sidde

Hvis den synshæmmede skal sidde på en stol eller på sædet i en bus eller personbil, kan du lægge den hånd, du ledsager med, på stoleryggen, armlænet eller sædet. Den synshæmmede kan så lade sin hånd følge din arm ned til stolen. Så snart vedkommende har mærket stolen, behøves normalt ikke mere hjælp.

Smal passage

Hvis der ikke er plads til jer begge, f.eks. i midtergangen i en bus, fører du den arm, den synshæmmede har fat i, ind bag din ryg. Det er tegn til at trække den synshæmmede ind bag dig. Du kan ledsage bevægelsen med et par ord om situationen og kaste et blik bagud for at sikre, at beskeden er forstået.

Pas på ikke at dreje kroppen, det vil virke forvirrende.

Skift side

Hvis der opstår en situation, hvor det er mest hensigtsmæssigt at skifte side, så den synshæmmede holder i din anden arm, beder du vedkommende skifte side. Derefter vil vedkommende lade sin hånd glide tværs over din ryg til din modsatte arm.

Trapper og kantsten

Hvis I kommer til en trappe, kantsten eller andre niveauændringer, så fortæl om den går opad eller ned. Hvis der er gelænder, vil den synshæmmede nok foretrække at følge gelænderet med den frie hånd. Det kan være nødvendigt, at I skifter side først.

Gå lige frem mod trappen og stop ved kanten af første trin som tegn på, at du står ved trappens begyndelse. Den synshæmmede vil standse et halvt trin fra trappekanten. Tag et skridt op/ned og lav en kort pause. Så giver du den synshæmmede mulighed for at finde trappekanten med fødderne.

Derudover er princippet det samme som ved almindelig gang. Ledsageren går et trin foran. For enden af trappen går du et skridt fremad og står stille som tegn på, at trappen ender.

Døre

Når I skal ind og ud ad døre, er det lettest, hvis du åbner døren, og den synshæmmede følger efter og lukker.

Det er lettest, hvis ledsageren placerer sig til den side, hvor dørhåndtaget findes, og den synshæmmede til den side, hvor hængslet er. Det kan derfor være nødvendigt, at I skifter side.

Luk døren op og lad den hånd, du ledsager med, hvile på dørhåndtaget indtil den synshæmmede har fat på det og selv åbner døren helt og derefter lukker efter jer.

Det er bedst at lade døre stå enten helt åbne eller helt lukkede for at undgå, at den synshæmmede går ind i en halvåben dør.

Tilbyd en støttende arm

Det er vigtigt, at chaufføren er opmærksom på eventuel synsnedsettelse og tilbyder en hjælpende arm til kunden. De fleste mennesker er højrehåndet, så for de fleste vil det føles sikrest at blive ført i højre arm – altså chaufføren tilbyder sin venstre arm til støtte.

Skaf nødvendig hjælp til synshæmmede

Chaufføren skal være opmærksom på denne mulighed og være behjælpelig med at rekvirere den nødvendige hjælp.

Biler

Ved døre i biler fungerer det bedst, hvis ledsageren viser, hvor håndtaget er, og lader den synshæmmede selv åbne døren. Læg derfor den hånd, du ledsager med på dørhåndtaget og lad den synshæmmede følge din hånd til håndtaget. Når I forlader bilen, er det vigtigt at fortælle, om der stiges ud til fortov, gade eller cykelsti, og om der er fri bane.

Lokaler

Det er vigtigt for den synshæmmede at blive gjort bekendt med nye værelser og rum. Specielt er orientering i forhold til ganglinjer og møbelgrupper vigtig.

- Lad den dør, I kommer ind ad, være udgangspunkt for orientering i rummet.
- Fortæl den omtrentlige størrelse af rummet.

- Beskriv, hvad der findes langs væggene, f.eks. møbler, radiatorer, reoler.
- Beskriv møblerne, møbelgrupper og ganglinjer i rummet.
- Giv mulighed for at gå lidt rundt i rummet.
- Fortæl, hvor eventuelt toilet findes i forhold til lokalet.

Assistance

Synshæmmede, som har behov for det, kan de fleste steder, f.eks. på hospitaler, institutioner, togstationer, ved færger og i lufthavne få personlig assistance i form af en ledsager stillet til rådighed.

Førerhunde rejser gratis med bus, færge, tog og fly. Chaufføren skal være behjælpelig med at vise den synshæmmede til rette med et passende opholdssted til hunden i bussen eller personbilen.

HØREHÆMMEDE

Nedsat hørelse kan være blivende eller forbigående. Der kan være tale om fuldstændig døvhed eller en større eller mindre hørenedsættelse. Den største gruppe mennesker med nedsat hørelse er imidlertid de, der på grund af alder hører dårligt.

Hjælpemidler som høreapparat eller dørklokke med lys kan i nogle tilfælde kompensere for nedsat hørelse.

Tegnsprog

Tegnsprog, mund-håndsystemet eller mundaflæsning samt aflæsning af kropssprog og mimik kan i nogen grad gøre det

ud for det talte sprog, og personer, der kender til tegnsprog, kan føre en næsten normal samtale med hinanden.

Hjælpere, som ikke kender til tegnsprog, kan det ofte føre en samtale ved hjælp af selvopfundne symboler, f.eks. ved at tegne omridset af genstande i luften, eller ved at pege på genstande indenfor en vis afstand. Det er vigtigt at kunne konstruere spontane tegn til lejligheden.

I andre tilfælde kan det være en fordel at kommunikere med blyant og papir og skrive vigtige beskeder ned.

Tale

Børn eller voksne, som aldrig har kunnet høre, har meget vanskeligt ved at lære at tale. I nogle tilfælde er det kun den nærmeste omgangskreds, der kan forstå dem. Under alle omstændigheder kræver det en vis tilpasning fra hjælperens, den hørendes side. For det første bliver ordforrådet begrænset. Desuden bliver stemmen klangløs og monoton, idet klang kun kan indlæres ved hjælp af hørelsen. Der er også svært at lære talerytmen, der har stor betydning for at blive forstået.

Kommunikation med døve og hørehæmmede

Når man "taler" med døve og hørehæmmede, er der nogle enkle regler, man bør overholde:

Kommunikation med døve og hørehæmmede

- Vend ansigt og hænder direkte mod den døve. Den døve ser først og fremmest på din mund og din mimik.
- Sørg for at lyset falder på dit ansigt.

- Sørg for at dine hænder ikke dækker dit ansigt og mund.
- Lad være med at bruge tyggegummi.
- Se på den døves ansigt, så længe samtalen varer. Hvis du ser væk, afbryder du kontakten, og den døve ved ikke hvorfor.
- Forklar den døve årsagen til en eventuel afbrydelse.
- Vis, hvad du taler om, ved at pege og bruge tegnsprog med hænder, krop og mimik.
- Lad være med at undskylde din manglende formåen, men klem på og vis din positive interesse.
- Undgå unødigt støj som f.eks. radio eller trafikstøj. Afvent ro, når du skal tale med en hørehæmmede.
- Tal tydeligt og ikke for hurtigt, men bestræb dig for at gøre det så naturligt som muligt. Lad f.eks. være med at vrænge ansigtet unødigt.
- Gentag eller brug andre ord for at undgå misforståelser.
- Tal med almindelig styrke. Det nytter ikke at råbe. Høreapparat fungerer desuden bedst ved normalt stemmeleje.

Det kan være svært at forstå, hvad døve siger, og når det sker, så sig det og bed hellere om at få det gentaget langsommere, indtil I forstår hinanden.

Det er svært at undgå misforståelser, når man taler med hørehæmmede. Tag det med godt humør og prøv så igen. Hvis du ler i nærværelse af en hørehæmmede, så fortæl hvorfor.

TALEHÆMMEDE

En person, der har svært ved eller er ude af stand til at tale, kan ikke fortælle om sine ønsker og behov eller spørge om ting, man ikke forstår eller er usikre overfor. Derimod kan mange talehæmmede uden besvær opfatte, hvad der siges til dem, specielt også, hvis der tales "hen over hovedet" på dem.

Ofte er det kun personer i den allernærmeste omgangskreds, som ved stor tålmodighed er i stand til at forstå den talehæmmedes meddelelser.

Kommunikation med talehæmmede

For hjælpere med korterevarende kontakt med talehæmmede, gælder det om at finde

en egnet måde at tale eller kommunikere på. Det er vigtigere at forstå hinanden, end at samtalen følger bestemte regler. Så kan man føre en meningsfuld samtale uden at kunne beherske et sprog. Det væsentlige er, at samtalen kan foregå på ligeværdige præmisser, så den talehæmmede føler sig accepteret.

Hjælpemidler

Talehæmmede har ofte et lille kort, der kort forklarer om problemet, og om hvordan kommunikation evt. kan foregå. Andre muligheder, hvis motorikken fungerer normalt, kan være en skriveplade med alfabet eller en lille computer eller skrivemaskine, hvor teksten udskrives på en skærm eller papirstrimmel.

Kommunikation med talehæmmede

- Spørgsmål skal kunne besvares med et ja eller nej.
- Den talehæmmede kan f.eks. nikke med hovedet eller kigge opad for et ja og ryste på hovedet eller kigge nedad som nej.
- Vær tålmodig og giv tid til at vente på svar.

STRUBELØSE

Strubeløse har fået bortopereret struben og stemmebåndene, ofte i forbindelse med behandling af kræft.

Strubeløse taler enten med "spiserørsstemme" eller ved hjælp af en vibrator, der holdes ind mod halsen eller skriftligt (papir/blyant, smartphone mv.).

Strubeløse er meget følsomme over for røg, og du bør undgå at ryge i nærheden af dem.

PSYKISKE LIDELSER

Psykisk sygdom giver ofte store udfordringer mellem den syge og mennesker i dennes nærhed.

Forholdet til familie, venner og arbejdskolleger belastes, det samme gælder forholdet til "hjælperen" i sygehusvæsenet, det sociale system og altså også inden for den offentlige befordring. Forholdet bliver "skævt", og det er svært at kommunikere med hinanden. Det medfører gensidig ængstelse, angst og isolation. På den anden side har den psykisk syge behov for samfundets og sine medmenneskers omsorg, støtte og respekt.

I langt de fleste tilfælde er den ængstelse og usikkerhed, man har som hjælper, ubegrundet. Psykisk syge er ikke mere aggressive eller voldelige end andre.

Der er en glidende overgang fra det normale – over det let sygelige – til et egentligt sindssygeligende sind. Jo mere udtalte symptomerne er, jo større psykiske vanskeligheder er der tale om og jo større behov for hjælp har kunden.

Der er nogle symptomer på psykisk sygdom, man som hjælper altid skal være opmærksom på:

Hallucinationer

Hallucinationer er sanseoplevelser uden ydre årsag. Den mest almindelige er hørehallucinationer, hvor personen fortæller, at der er stemmer eller lyde. Stemmerne er virkelige for personen, selvom andre ikke kan høre dem. Personen vil ofte reagere på lydene med vrede, fortvivlelse og isolation.

Der kan også forekomme syns-, lugte- eller smagshallucinationer. En kombination af hallucinationer fører ofte til, at den syge tror, at han bliver forfulgt.

Vrangforestillinger

Vrangforestillinger kan være meget forskellige. Det er en overbevisning, opfattelse eller mening, som andre ikke kan vurdere til at stemme overens med virkeligheden, og som man ikke kan ændre på med logik eller andre argumenter.

Det kan være en overbevisning om, at det er farligt at sætte sig ind i en bil, eller at man helt sikkert kommer ud for en alvorlig ulykke under turen. Der kan også være tale om en opfattelse af, at andre vil én noget ondt, f.eks. stjæle éns penge, eller at man har særlige evner eller kræfter.

For den syge er vrangforestillingerne virkelige, og hjælperen kan derfor ikke argumentere imod dem. Det vil heller nytte at insistere, og man må ofte opgive sit forhavende, f.eks. at gennemføre turen eller få sin betaling.

Depressive symptomer

Der er en glidende overgang fra almindelig tristhed og forståelig sorg til en sygelig tilstand, hvor alt opleves gråt i gråt uden nogen form for glæde. Man har tabt interessen for alt det, der foregår omkring én og har mistet lysten til livet. Selvmordstanker er hyppige og kan føre til selvmordshandlinger.

Mange chauffører har oplevet personer, der ønsker at begå selvmord. F.eks. ved at de springer ud foran en bil eller bus, eller fordi de giver udtryk for at ville gøre en ende på deres liv. Ofte er der tale om "råb om hjælp", og chaufføren bør tage alle den slags trusler alvorligt.

Det kan være vanskeligt at hjælpe en person, der står i en så alvorlig krise, og ofte er det nødvendigt, at man skaffer hjælp fra personens netværk, familie og venner eller fra det øvrige offentlige hjælpesystem.

Maniske symptomer

Maniske symptomer er den depressives modsætning. Her er personen præget af et løftet stemningsleje med en helt urealistisk og for andre uforståelig lykkefølelse og glæde. Der er stor aktivitet, udadvendthed og ofte et højt opskruet tempo, som andre ikke kan følge med i. I denne tilstand kan personen være meget talende, som ligger langt ud over, hvad personen normalt ville foretage sig. Personens egen oplevelse af noget unormalt eller sygeligt er normalt ikke til stede.

Angstsymptomer

Angst er karakteriseret ved at opstå uden ydre årsag, modsat frygt, der har en ydre årsag, f.eks. frygten for at stå over for en bidsk hund og dermed faren for at blive bidt.

Angst er resultat af indre tankevirksomhed og kan opleves langt mere pinefuldt og belastende end den normale frygt.

Angst kommer ofte i anfald og er belastende, fordi personen er ude af stand til at kontrollere og beherske den. Ofte ledsages angst af hjertebanken, rysten på hænderne, vejrtrækningsproblemer og uro i kroppen.

Nogle personer, der lider af angst, får det i bestemte situationer. Det kan f.eks. være angst for at sætte sig ind i en bil, køre over en bro, for lukkede rum eller for at køre i elevator. Hjælperen, f.eks. chaufføren, bør tage en angst persons opfattelse alvorligt og spørge sig for, så man kan undgå situationer, der kan virke angstfremkaldende.

Aggressive symptomer

Aggressiv adfærd kan indgå i mange psykiske lidelser (men gør det ikke altid) og kan dække over angst og usikkerhed. Jo mere ro og indre balance, hjælperen kan udstråle i forhold til en aggressiv kunde, f.eks. ved at virke professionel og imødekommende, jo hurtigere vil personen falde til ro, og man kan tale om årsagerne til vreden.

Chaufføren skal dog være opmærksom på, at en meget aggressiv person kan blive voldelig, og det kan være en løsning at søge hjælp hos en kollega, f.eks. så man kører to chauffører i samme køretøj.

Mental retardering

Mentalt retarderede udvikles sent og fungerer ikke som deres jævnaldrende.

Intensiv træning kan i nogle tilfælde afhjelpe manglende mental udvikling, men der er nogle kendetegn, man som hjælper skal være opmærksom på for mentalt retarderede.

Selvom udviklingen er langsom, og mentalt retarderede modnes sent, bliver de ikke ved med at være "børn" resten af livet. Det er derfor vigtigt, at man behandler dem som andre på samme alder. Det vil sige, at man skal stille krav, der svarer til deres mentale alder, men man skal naturligvis yde den hjælp og service, de har behov for.

Hjælperen skal udvise forståelse og tolerance og acceptere, at der findes andre løsninger end de normale rutiner. De fleste retarderede ved godt, at de ikke er som de fleste, men de har lært at acceptere sig selv, og de forventer naturligvis, at andre gør det samme.

Mentalt retarderede er nemme at påvirke, og de er ofte meget umiddelbare. Det kan komme bag på deres omgivelser. De kan overreagere i følelsesmæssigt henseende: let til glæde og latter, let til sorg og vrede. De er ofte glade, godmodige og oprigtigt interesserede i social kontakt med andre mennesker.

Der er sen eller manglende udvikling af daglige færdigheder. Bevægelserne kan være kluntede og uharmoniske. Ansigtstudtrykket kan være tomt eller barnligt. De taler ofte dårligt og har et lille ordforråd.

Deres opfattelse, opmærksomhed og koncentration er mangelfuld, og de kan let blive rastløse eller urolige.

Børn med psykiske udviklingsforstyrrelser

Børn, der har psykiske udviklingsforstyrrelser, er født med dette handicap, og symptomerne udviser sig enten fra fødslen af eller i løbet af barndommen.

Den mest udbredte er autisme, hvor barnet på et spektrum kan få diagnoser som eksempelvis Asperger syndrom, atypisk autisme eller infantil autisme.

Børnenes udvikling er dog ikke normal, og de har ofte brug for en særlig pædagogisk tilgang for at kunne udvikles og trives.

Kommunikation med børn med psykiske udviklingsforstyrrelser

- Forbered barnet på, hvad der skal ske og gør den nærmeste fremtid/turen mere overskuelig.
- Giv ikke barnet for mange valgmuligheder. Stil spørgsmål, der kan besvares med ja eller nej.
- Hvis der opstår en konflikt, så forsøg at få drejet barnets opmærksomhed hen på andre ting, som barnet godt kan lide eller har interesse for.

Symptomerne kan være med stor variation fra barn til barn:

- Anderledes følelsesmæssige relationer til andre mennesker
- Svært ved at gennemskue sociale spille-regler (opførsel under transport)
- Voldsom optagethed af bestemte emner, ting eller detaljer
- Behov for rutiner og vaner (samme plads og chauffør under kørslen)
- Meget modtagelige over for sansestimuli (lys, lyde)
- Angst
- Sprogligt forsinket udvikling
- Anderledes motorik

Disse børn er afhængige af rutiner og forberedelse og kan reagere voldsomt på ændringer i disse.

Det er vigtigt, at man bruger enkle og tydelige sætninger og er rolig og positiv i sin tilgang uden at afkræve øjenkontakt. Nogle af børnene kan også have svært ved at forstå humor og ironi, og derfor bør dette undgås. Man bør også overveje at undgå sætninger, der kræver en form for tidsfornemmelse, da

børnene kan have en nedsat forestillings-evne.

Det er generelt altid en god idé at etablere en god kontakt til barnets familie og personale, da de har en stor viden om det enkelte barn.

Børn med opmærksomheds- og følelsesmæssige forstyrrelser

Børn, der er overaktive (hyperaktive), har det tit svært hjemme, i skolen og i andre sociale situationer. De har svært ved at koncentrere sig om en ting ad gangen og skifter med rastløs uro fra den ene aktivitet til den anden. At de er impulsive og mangler omtanke, øger også deres vanskeligheder i forhold til omgivelserne. Drengene er hyppigere overaktive end piger. Hos nogle børn bliver det bedre, når de kommer i puberteten, men hos andre fortsætter det, når de bliver voksne.

Den største gruppe af disse børn er såkaldte ADHD-børn (Attention deficit hyperactivity disorder, dansk: Forstyrrelse af opmærksomhed og aktivitets lidelse).

Ud af en årgang børn regner man med, at ca. 5 procent har ADHD fra de letteste (ubetydelige) til de sværeste tilfælde. 1 procent af en årgang har ADHD i så svær grad, at de ikke kan færdes i et normalt skolemiljø.

Man kan dog også have en opmærksomhedsforstyrrelse uden at være hyperaktiv motorisk. Dette kaldes ADD – og her er ordet *hyperactivity* altså taget væk. Disse børn har de samme problematikker med koncentration som børn med ADHD – de er bare ikke hyperaktive og kan derimod næsten virke inaktive og initiativløse.

Andre adfærdsforstyrrelser kan være direkte aggressiv og trodsig adfærd. Det er ofte mere end almindelige barnestreger og oprørstrang og kan blive ret alvorligt. Barnet lægger sig ofte ud med alt og alle, og det giver vanskeligheder i børnehaven eller skolen.

Det kan også være børn, der er ængsteligt opmærksomme eller indesluttet. Det ser man ofte hos børn, der lider under omsorgssvigt eller bliver mishandlede. Børnene kan også være meget opmærksomhedssøgende og klæbende kontaktsøgende.

Serviceoven § 153

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt erhverv, skal underrette kommunen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller erhvervet får kendskab til eller grund til at antage;

1. at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte efter servicelovens kapitel 11.
2. at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte efter servicelovens kapitel 11 på grund af de vordende forældres forhold, eller
3. at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for vold eller andre overgreb.

Serviceoven

Det er vigtigt, at du er opmærksom på, at du i henhold til "Lov om social service" Kap 27 har underrettningspligt m.v. "Lov om social service" pålægger personer, "der under udøvelse af deres erhverv", eller andre personer, skal underrette kommunen, hvis de får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte.

10 GODE RÅD TIL KØRSEL MED BØRN MED HANDICAP

1. Korte enkle beskeder
2. Forudsigelighed
3. Guidning frem for skældud
4. Forberedelse
5. Vær præcis når du taler med barnet
6. Undgå krav om svar der kræver tidsfornemmelse
7. Faste aftaler overholdes
8. Undgå krav om øjenkontakt
9. Spørg forældre/personale om barnets behov/vaner
10. Positiv tilgang uden ironi

1. Korte enkle beskeder

Børn med handicap kan have svært ved at forstå og følge en besked, der er lang og kompliceret. Beskeder skal helst være kortfattede og enkle. Hvis du vil bede/spørge om flere ting, så sig én ting ad gangen og afvent handling/svar på dette, før du beder/spørger om den næste ting.

2. Forudsigelighed

Børn med handicap har som udgangspunkt brug for struktur og forudsigelighed i deres dagligdag for at kunne trives. Derfor kan det være vigtigt, at de kender deres chauffør, ved hvor de skal sidde og kender ruten. Uventede situationer kan fremkalde unødigt stress og føre til en dårlig kørselsoplevelse for såvel passagerer som chauffør.

3. Guidning frem for skældud

Et barn med handicap kan have svært ved at gennemskue sociale regler og rammer, og derfor kan det føre til, at barnet agerer på en uhensigtsmæssig måde. Frem for at fortælle barnet, hvad det har gjort forkert, kan det

anbefales, at man fortæller barnet, hvordan man foretrækker, at det fremadrettet skal agere i en lignende situation.

4. Forberedelse

Børn med handicap har – som nævnt i punkt 2 – som udgangspunkt behov forudsigelighed i deres dagligdag. Derfor er forberedelse på såvel nye som genkendelige situationer centralt. Man kan ikke forvente, at barnet kan forestille sig disse situationer uden at få sat ord på. Derfor er det vigtigt, at man forbereder barnet.

5. Vær præcis når du taler med barnet

Som nævnt i punkt 1 er enkle sætninger at foretrække. Brug ord barnet kender til, og brug dem i korte enkle sætninger. Vær tydelig omkring hvad der forventes af barnet.

6. Undgå krav om svar der kræver tidsfornemmelse

Børn med handicap kan have en nedsat tidsfornemmelse, og derfor kan det være en fordel, hvis man undgår ordvalg som indikerer en sådan. Undgå at sige '2 sekunder, øjeblik etc.'. Vær konkret når der skal tales tid og brug gerne hjælpemidler som alarmer på mobiler eller visuelle hjælpemidler.

7. Faste aftaler overholdes

Børn med handicap kan have svært ved at håndtere afvigelser fra det vanlige og fra ting, der er lovet dem. Det handler ikke om, at de ikke gider, men om, at de har brug for den struktur i dagligdagen, som faste aftaler giver dem.

8. Undgå krav om øjenkontakt

Børn med handicap kan have svært ved både at fastholde en øjenkontakt og kon-

centration på en og samme tid. Derfor kan du sagtens tiltale børnene uden at afkræve øjenkontakt.

9. Spørg forældre/personale om barnets behov/vaner

Forældrene til et barn med handicap og personalet omkring barnet ligger inde med en unik viden om det enkelte barn, som kan bruges i kørselssituationen: Enkel viden om diagnose, vaner og behov er centrale og kan medvirke til, at køreturen forløber langt bedre. Yderligere gør denne tilgang også forældrene langt mere trygge.

10. Positiv tilgang uden ironi

Alle børn har brug for en positiv tilgang for at kunne trives, og dette gør sig også gældende for børn med handicap. Her er ansigtsmimik, fravalg af ironi og et enkelt ordvalg centralt, idet børn med handicap kan have problemer med at forestille sig, hvad andre tænker og mener. Hvis de er usikre i en situation, kan det medføre unødigt stress.

MEDICINSK BEHANDLING

KEMOTERAPI

Kemoterapi er behandling med lægemidler, som kaldes cytostatika.

Den, der sætter en patient i behandling med cytostatika, har ansvaret for at informere andre (f.eks. hjemmeplejen, hjælpere og altså også chauffører) om hvilke foranstalt-

ninger, der er nødvendige i omgang med patienten. Dette omfatter såvel medicin som eksk्रेter (blod, urin, afføring og opkast) fra patienten.

Cytostatika har en celleødelæggende og/eller cellevæksthæmmende virkning på både syge og raske celler. Visse cytostatika er ætsende og allergifremkaldende.

Bivirkningerne hos patienterne er bl.a. nedsættelse af knoglemarvsfunktionen, fosterbeskadigelse, kræftfremkaldende effekt og risiko for sterilitet. Man kan desuden få diarre, opkastning og hårtab.

Bivirkningerne varierer fra stof til stof og er også afhængig af dosisstørrelse.

Cytostatika optages i patientens krop og kan udskilles i urin, afføring, spyt og gennem sved. Der kan også være cytostatika eller omdannelsesprodukter fra disse i opkast og blod.

Opkast efter kemoterapi

- I køretøjer, der benyttes til befording af patienter, der behandles med cytostatika, skal der findes væsketætte poser til opkast.
- Ved håndtering af opkast og ved rengøring skal anvendes engangshandsker.
- Aftørring foretages med engangsklude eller desinficerende servietter, som bortskaffes i en lukket plasticpose som almindeligt affald.
- Vask omhyggeligt med vand og sæbe.
- Opkast og vaskevand skal helst direkte i toiletet, der skal være lukket under udskylning. Alternativt kan pose med opkast afleveres på sygehuset.
- Vask hænder grundigt, selvom du har brugt handsker.
- Ved spild på tøj vaskes dette med det samme i vaskemaskine.

Bivirkningerne kan også udgøre en risiko for andre, der udsættes for stofferne eller omdannelsesprodukterne.

Man kan blive udsat for cytostatika og omdannelsesprodukter på hospitaler, apoteker, plejehjem, i private hjem og under transport.

Førstehjælp

Hvis cytostatika eller forurenede eksk्रेter kommer i kontakt med huden, skal huden omgående skylles med rigeligt vand og derefter vaskes grundigt med vand og sæbe.

Ved symptomer (f.eks. ætsning eller eksem) skal man søge læge. Ved stænk i øjet skylles

straks med vand i mindst 15 minutter og læge kontaktes.

Lægen skal informeres om, at der er arbejdet med cytostatika.

Radiojodbehandling

Radioaktivt jod anvendes til behandling af forhøjet stofskift. Den radioaktive jod indtages gennem munden og optages i skjoldbruskkirtlen. Joden udskilles i opkast, urin og afføring.

En patient, der har fået radiojodbehandling, vil være strålingskilde i nogle få dage. Strålingen vil være afhængig af, hvor stor en behandlingsdosis, patienten har modtaget.

Forholdsregler ved befording:

- Hjemtransport sker med Falck eller eventuelt Flextrafik/taxi.
- Bilens fører skal være en mand eller en kvinde, der er over den fødegytge alder.
- Der må ikke medtages andre kunder end patienten. Men flere radiojodbehandlede patienter må gerne befordres sammen.
- Fra hospitalet får patienten udleveret en opkastnings-bøtte, der så vidt muligt skal anvendes, hvis patienten skal kaste op på turen.
- Hospitalet vil hjælpe med bortskaffelse af plastbøtten.
- Hvis patienten køres til eget hjem, kan patienten selv skylle indholdet ud i et toilet. Ved udskylning skal toiletet holdes lukket.
- Hvis bil eller chauffør bliver forurenede med opkast, skal afdelingen på hospitalet kontaktes, så du kan få at vide, hvordan du skal forholde dig ved rengøringen.
- Den behandlende afdeling er ansvarlig for, at befordingen er forsvarlig.

FAKTA OM MEDICIN

5 grundregler om medicin

1. Den rigtige medicin.
2. I den rigtige mængde og styrke.
3. Til den rigtige person.
4. På det rigtige tidspunkt.
5. På den rigtige måde.

Tabletter

Tabletter opbevares ofte i en pilleæske, der er opdelt i flere rum. Et rum for hver dag i ugen. Disse rum kan igen være underopdelt i f.eks. morgen, middag, aften.

Når man tager tabletter, skal man drikke mindst et halvt glas vand til. Nogle tabletter skal tages sammen med et måltid.

Nogle tabletter er fremstillet med en rille eller et kryds, så de kan deles i to eller fire mindre stykker. Det er derfor vigtigt at være klar over, om der skal indtages en hel tablet.

Kapsler

Kapsler består af to hylstre af gelatine, der er skudt ind i hinanden. Indeni findes en afvejet mængde af lægemidlet.

Kapsler opløses hurtigt i mavesækken og virker hurtigere end tabletter.

Kapslerne skal sluges hele, og der skal drikkes mindst et halvt glas vand til.

Brusetabletter

Brusetabletter kommes i $\frac{3}{4}$ glas vand, hvor de opløses i løbet af et minut. Brusetabletter må ikke synkes hele eller tygges. Virkningen af en brusetablet er meget hurtig. Når den er opløst, kan den straks optages af mave- eller tarmens slimhinde.

Det er vigtigt at skrue pilleglassets låg godt på igen. Ellers kan luftens fugtighed hurtigt ødelægge resten af tabletterne.

Resoribletter

Resoribletter er tabletter, der er fremstillet til at opløses i munden, gennem hvis tynde slimhinde lægemidlet kan optages i blodet.

Resoribletter må derfor ikke synkes eller tygges, men de skal lægges under tungen. Der må ikke gives vand til.

Resoribletter bruges for eksempel ved pludseligt opståede tilfælde af hjertekrampe (angina pectoris). De indeholder nitroglycerin, som virker i løbet af få minutter.

Miksturer

Miksturer er flydende lægemidler, der er beregnet til at indtages gennem munden. Miksturer indtages i doser, hvorfor det er vigtigt at bruge en måleske eller et målebæger.

Nogle miksturer skal rystes før ophældningen. Det er angivet på flasken.

Salve/creme

Salver og cremer er lægemidler til udvortes brug. De skal smøres på huden i et så tyndt lag som muligt.

Det er vigtigt at vaske hænder efter påsmøringen.

Øjendråber/salve

Øjendråber og -salve er beregnet til drypning i øjet eller påsmøring på øjenlågsranden. Den bedste placering af lægemidlet fås, hvis det nedre øjenlåg trækkes lidt ud, og en dråbe væske eller $\frac{1}{2}$ cm af salven placeres mellem øjenlågets inderside og selve øjet.

Det gælder for begge typer, at de er sterile, og derfor er det vigtigt ikke at berøre pipetteflaskens eller tubens spids.

Astmaspray

Hvis en kunde får et astmaanfald, skal du i første omgang hjælpe med at finde dennes astmaspray frem.

Spraydåsen har en beskyttelseshætte, som først skal fjernes. Beholderen skal rystes, inden kundes læber og tænder lukker tæt sammen om mundstykket.

Efter en udånding gennem mundstykket foretages en indånding samtidig med, at

kunden bøjer hovedet bagover og stemplet trykkes ned. Efter indånding af lægemidlet bør vejret holdes 10-15 sekunder inden udånding.

Et astmaanfald er meget ubehageligt og kan evt. være livstruende. Det kan gøre patienten nervøs, urolig eller angst. Derfor er det vigtigt at blive ved personen og berolige vedkommende, indtil anfaldet er fuldstændigt ovre.

BEFORDRING AF SYGDOMS- OG ALDERS-
SVÆKKEDE PASSAGERER

© TUR Forlag 2015
Fagredaktion: Tommy Jonasson, Preben Mandrup,
Kitte Verup
Layout og dtp: Wammen Design

3. udgave, 2017

ISBN: 978-87-7057-567-6

Varenummer AR 340

TUR Forlag
www.turforlag.dk
Tlf.: 35 87 87 00
info@turforlag.dk

Fotos venligst udlånt af Nordjyllands Trafikselskab:
s. 11, 12, 13, 49

Fotos:
© iStock/baona: forsiden
© Colourbox.com: s. 10, 24
© Shutterstock: s. 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25,
26, 27, 28, 30, 31, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41,
43, 44, 45, 46, 50, 52, 53, 54

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog
eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om ophavsret
forbudt uden skriftligt samtykke fra TUR Forlag.